

**UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” din IAȘI
FACULTATEA DE ISTORIE
Învățământul la distanță**

România în relațiile internaționale din perioada 1914-1920

(Curs special de istorie contemporană a românilor)

Autor: Prof.univ.dr. Ion AGRIGOROAIEI

Titular: Conf.univ.dr. Ovidiu-Ștefan BURUIANĂ

**ANUL III
SEMESTRUL II
2015 - 2016**

CUPRINS

Argument / 3

Neutralitatea / 5

Întrebări recapitulative / 10

Participarea la război alături de Antantă / 11

Întrebări recapitulative / 21

De la armistițiu la pacea separată / 22

Întrebări recapitulative / 30

Reintrarea în acțiune / 31

Întrebări recapitulative / 38

Încheiere / 39

Teme pentru lucrările de control / 40

Bibliografie / 41

Argument

Analiza poziției României în cadrul relațiilor internaționale din anii 1914-1920 distinge trei etape: I De la izbucnirea războiului mondial până la intrarea în acțiune; II Din august 1916 până la terminarea războiului; III Participarea la Conferința de Pace de la Paris (1919-1920).

Etapa 1914-1916 se caracterizează prin atitudinea de neutralitate și preocuparea de a obține garanțiile necesare în vederea eliberării teritoriilor românești aflate sub stăpânirea austro-ungară. În acest interval, cele două tabere au făcut presiuni, uneori foarte puternice, în vederea atragerii României ca aliată, sau, în raport cu situația concretă a fronturilor, a menținerii neutralității binevoitoare.

Etapa 1916-1918 poate fi împărțită în trei subetape: I Participarea la război alături de Antantă (din august 1916 până la Armistițiul de la Focșani, 9 decembrie 1917); II De la armistițiu la pacea separată cu Puterile Centrale; III Reintrarea României în război alături de Antanta (octombrie/noiembrie 1918).

Participarea României la Conferința de Pace de la Paris, soldată cu semnarea tratatelor respective, a reprezentat recunoașterea pe plan internațional a operei realizată în cursul anului 1918. Această ratificare și-a avut importanța sa, constituind punerea de acord a unei situații de fapt cu una de drept.

În timpul primului război mondial, mișcarea de eliberare națională a românilor intra într-o fază decisivă, cunoscând diferite forme de manifestare. Activitatea diplomatică din acei ani, participarea la război, menținerea ființei de stat în condiții extrem de grele, modificarea Constituției și atitudinea factorului politic de la Iași, starea de spirit care a cuprins pe toți românii și acțiunea bine organizată a provinciilor aflate sub stăpânire străină, contribuția emigrației românești, sprijinul extern și situația internațională favorabilă din anumite momente, dificultățile întâmpinate la Conferința de la Paris – toate acestea reprezintă componente ale unei lupte intrate în faza sa finală. Înțelegerea fiecăreia nu se poate realiza fără raportarea la întregul context și la rezultatul final.

Raporturile dintre Antantă sau Puterile Centrale și România s-au manifestat ca raporturi dintre grupările respective, cu interesele lor generale și commune, și statul român. De multe ori, însă, aceste relații au îmbrăcat, deschis sau voalat, direct sau indirect, forma unor relații bilaterale, la nivel de state, ieșind la iveală anumite interese speciale. Lor li s-au adăugat – provocând, de asemenea greutatea diplomației românești – diferențele de păreri din cadrul cercurilor conducătoare ale aceluiași stat, dintre guvern și factorul militar, din interiorul comandamentelor militare etc. Dacă nu vizau întotdeauna probleme esențiale, aceste deosebiri aveau în vedere metodele de acțiune față de România, mijloacele concrete de abordat, planurile de viitor etc.

Poziția României în cadrul relațiilor internaționale din 1914-1920 nu poate fi tratată raportându-o, exclusiv, la marile puteri; ea trebuie privită și în legătură cu atitudinea celorlalte state din sud-estul Europei, la care se vor adăuga, la sfârșitul războiului, noii vecini. Într-o anumită etapă, orientarea României putea să influențeze statele din zonă, după cum de modul de acțiune al acestora depindeau, într-o oarecare măsură, dacă nu atitudinea de principiu a țării noastre, căile concrete ce trebuiau urmate.

În preajma și la începutul războiului, Antanta urmărea realizarea unei uniuni româno-bulgare-grecești, în sprijinul Serbiei și împotriva Turciei; Puterile Centrale preconizau o alianță româno-bulgaro-turcă (eventual și cu Grecia) împotriva Serbiei. Interesele inconciliabile între cele două grupări aflate în conflict izvorau, în această zonă, din atitudinea

lor (și, în special, a Austro-Ungariei și Rusiei) față de Serbia. Pentru Puterile Centrale, Serbia era obstacolul ce trebuia înlăturat definitiv din calea intereselor spre Balcani și Orientul Apropiat. Rusia sprijinea ferm Serbia, în cadrul planului său de dominație asupra Constantinopolului și Strâmătorilor. Evident, statele balcanice aveau, atunci și mai târziu, o importanță deosebită în legătură cu influența la Dunărea de Jos, Marea Neagră, Strâmători, Orientul Apropiat și Mijlociu.

România a intrat în război după ce a primit, din partea Antantei, garanțiile prevăzute prin acordurile din 4/17 august 1916, apreciate ca un succes important al diplomației românești. Momentul intervenției s-a produs când gruparea adversă era în evidentă superioritate militară; eșecul campaniei din 1916 se explică atât prin defecțiunile și greșelile interne, cât și prin modul în care Alianții (și în special Rusia) au înțeles, să-și onoreze angajamentele asumate în august 1916.

Rezistența din iulie-august 1917, care a asigurat menținerea statului român, s-a plasat pe fondul unor tratative angajate între cercuri diplomatice ale marilor puteri, cu formularea unor propuneri, mai mult sau mai puțin secrete, de ieșire din război prin diferite compromisuri teritoriale, inclusiv pe seama României. “Defecțiunea rusă” și încheierea păcii între Soviete și Puterile Centrale au condus la izolarea totală a României, care a fost nevoită să angajeze tratative în vederea semnării, la 24 aprilie/7 mai 1918, a Tratatului de Pace cu Puterile Centrale. Misiunea militară franceză a fost obligată să părăsească România; au rămas la Iași reprezentanții diplomațici ai Franței și Angliei, o dovadă a menținerii legăturilor cu aceste state.

Către mijlocul anului 1918 se produc o serie de modificări în orientarea externă a Alianților și a S.U.A., modificări determinate de realitatea, mult prea evidentă, a crizei profunde cu care se confruntau Puterile Centrale, Austro-Ungaria în special. Ultimele încercări ale cercurilor vieneze din octombrie 1918 de a începe negocieri de pace sau de a salva Imperiul prin “federalizare” erau sortite eșecului. În condițiile gravelor înfrângeri suferite în război și a intensificării mișcărilor naționale, dizlocarea Austro-Ungariei deveneau fapt împlinit, situație recunoscută, într-o formă sau alta de Franța, Anglia și S.U.A.

La sfârșitul anului 1918 și începutul celui următor, România s-a confruntat cu fixarea unor “linii de demarcație”, care contraveneau hotărârilor adoptate de Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. Diplomația noastră se angaja la Paris într-o acțiune energică, de recunoaștere a actelor de unire adoptate în cursul anului 1918.

Cunoașterea locului României în relațiilor internaționale din acei ani, a atitudinii adoptate de marile puteri față de statul de la Carpați și Dunăre, a reacției acestuia într-un moment sau altul, având drept obiectiv realizarea idealului național, permite, fie și pe baza unei bibliografii restrânse, încadrarea unei perioade relative scurte, dar densă în evenimente politice, militare și sociale, în istoria diplomației românești din primele decenii ale secolului al XX-lea. Textul de față reprezintă, de fapt, o introducere în studiul acestei chestiuni, cu intenția de a preciza câteva coordonate necesare înțelegerii amplului efort românesc, depus într-un complicat context internațional, cu factori favorabili și nefavorabili, cu modificări – de multe ori – imprevizibile.

Neutralitatea

La scurt timp după atacarea Serbiei și declanșarea primului război mondial, Antanta avansa României propuneri de intrare în acțiune de partea sa, în schimbul recunoașterii drepturilor asupra teritoriilor de peste munți, iar împăratul Wilhelm al II-lea îi cerea regelui Carol I să-și facă datoria de aliat. În 1883 guvernul român semnase tratatul cu Austro-Ungaria (reînnoit pe parcurs), care prevedea la art. 2: “Dacă România, fără nici o provocare din partea sa, ar fi atacată, Austro-Ungaria se obligă să-i dea în timp util ajutor și asistență contra agresorului. Dacă este atacată Austro-Ungaria în aceleași împrejurări, în una din părțile sale limitrofe cu România, *casus faedeus* se va prezenta numaidecât pentru aceasta din urmă”. România trebuia să-și precizeze atitudinea, dar – așa cum s-a observat atunci – conflictul Austro-Ungariei cu Serbia nu întrunea condițiile prevăzute în tratat.

Consiliul de Coroană întrunit la Castelul Peleş, în ziua de 21 iulie/3 august, a hotărât neutralitatea României, contrar dorinței Regelui și a poziției categoric exprimate de P.P. Carp, de intrare în război alături de Germania și împotriva Rusiei. Ceilalți oameni politici, în frunte cu primul ministru Ion I.C. Brătianu și Take Ionescu, s-au pronunțat pentru neutralitate. Și Al. Marghiloman, șeful Partidului Conservator, a apreciat că tratatul din 1883 nu ne obligă să intrăm în război alături de Puterile Centrale, deoarece Austro-Ungaria nu a fost atacată. El ar fi dorit proclamarea unei neutralități definitive, dar s-a adoptat formula neutralității cu expectativă armată. În Comunicatul Consiliului de Miniștri, redactat în termeni generali și publicat în presă, se anunța: “Cu aproape unanimitate, Consiliul a decis cu România să ia toate măsurile spre a păzi fruntariile sale”.

Neutralitatea era – în situația geopolitică de atunci a statului roman – singura poziție corespunzătoare intereselor naționale. O țară mică, plasată între cele două imperii aflate în conflict, țară ce avea de revendicat teritorii și dintr-o parte, și din cealaltă, nu putea să intre în acțiune fără a-și asigura, într-un fel, drepturile sale. Și aceasta cu atât mai mult cu cât cele două blocuri, guvernele marilor puteri au formulat – remarcă Pierre Renouvin – promisiuni mai mult sau mai puțin sincere.

Cea mai mare parte a opiniei publice și a cercurilor politice aveau în vedere intrarea în război alături de Antantă, în vederea eliberării Transilvaniei și Bucovinei; pentru acestea, posibilitatea înfrângerii Austro-Ungariei era atunci mult mai evidentă decât a Rusiei, aliata Franței și a Angliei. Dacă o grupare proantantistă, în frunte cu Nicolae Filipescu și Take Ionescu, insista pentru intrarea imediată în acțiune, Ion I.C. Brătianu și colaboratorii săi urmăreau mai întâi obținerea garanțiilor absolut necesare îndeplinirii unor promisiuni, formulate la început în termeni vagi. Cercuri politice mai restrânse (cei mai mulți de la Partidul Conservator, iar de la liberali, C. Stere) se pronunțau pentru o neutralitate favorabilă Puterilor Centrale și chiar pentru intrarea în război alături de acestea. Ei insistau – și aveau motive să o facă – asupra pericolului rusesc și a necesității eliberării mai întâi a Basarabiei. Dincolo de nuanțe asupra cărora nu ne oprim aici, să subliniem că întreaga suflare românească urmărea realizarea idealului național, deosebirile vizând succesiunea etapelor.

Constantin Kirițescu a explicat judicios existența celor două curente. Reprezentanții curentului germanofil aveau în vedere pericolul țarist. “Rusia învingătoare va fi stăpână pe Bosfor și pe Dardanele, ceea ce ar însemna robia noastră economică [...]. Dimpotrivă, Rusia înfrântă însemnează redobândirea Basarabiei. E adevărat că frații noștri din Ardeal suferă; dar mai mult suferă cei din Basarabia și mai mult sunt amenințați în existența lor”. La sfârșitul anului 1914, C. Stere își preciza poziția în paginile revistei “Viața Românească”: “*În caz de biruință* a Rusiei noi trebuie să renunțăm pentru totdeauna la cele două milioane de suflete din

Basarabia și suntem cel puțin condamnați să ajungem o enclavă rusească, să cădem în vasalitatea de fapt a puternicului imperiu, care va vrea în stăpânirea sa cheile Mării Negre și va domina în Balcani”.

Curentul antantofil – continua Kirițescu – era mult mai puternic și se baza pe instinctul maselor. “Lozinca lui era: liberarea Ardealului și această țintă se identificase cu idealul nostru național”. Aceasta nu însemna renunțarea la Basarabia; “întregirea deplină a neamului rămâne o chestiune de viitor și de conjuncturi favorabile”. Iritarea opiniei publice creștea și din pricina tratamentului la care erau supuși românii din Imperiu după declanșarea războiului și a situației prin care mii de români “trebuiau să lupte sub steag străin, pentru o cauză care nu era a lor”. Pentru mulți români Puterile Centrale promovau o “politică brutală”, pe când alianța franco-anglo-rusă (“umbra Rusiei țariste se estompa și se ștergea la lumina celor două mari democrații europene”) apărea ca promotoarea principiului naționalităților. Curentul antanfil a cunoscut “puternice manifestări ale opiniei publice, la care luau parte toate straturile societății”, venind – adăugăm noi – în sprijinul lui Brătianu, dar creindu-i și greutate, atunci când se cerea intrarea imediată în război împotriva Austro-Ungariei.

Imediat după declanșarea războiului, Germania îi promitea României Basarabia, sudul Bucovinei (județele Suceava și Rădăuți) și concesiile pentru românii din Transilvania. Berlinul a acționat în direcția realizării unui compromis austro-maghiaro-român. La 16 septembrie 1914, Wilhelm al II-lea îi arăta lui Franz Joseph importanța atragerii României și insista asupra demersurilor pe care Austro-Ungaria trebuia să le facă în acest sens: “Cheia pentru reușita în războiul contra Rusiei se află în mâna României; eforturile regelui de a antrena cu sine țara au ușurat până acum din cauza rezistenței miniștrilor și a opiniei publice, care, după cum știi, din păcate este foarte ostilă Austriei și Ungariei. Eu sper că guvernul tău va izbuti să-i câștige încă totuși pentru o intervenție. Atunci vom putea, dacă vrea Dumnezeu, să întrezărim o reușită fericită în această luptă grea”. Deși Berlinul și, întrucâtva, Viena au făcut astfel de presiuni, ele s-au lovit de refuzul Budapestei.

În aceeași perioadă, guvernul rus considera necesară intervenția României și, după pătrunderea trupelor rusești în Bucovina, a invitat armata română la o acțiune similară, invitație refuzată de Brătianu din motive lesne de înțeles. La sugestia președintelui Franței, Poincaré, Rusia a promis României Transilvania. La 18 septembrie/1 octombrie 1914 s-a semnat Convenția ruso-română, sub forma unui schimb de note între Sazonov, ministrul rus de Externe, și C. Diamandy, ministrul României la Petrograd. Rusia garanta integritatea teritorială a României și recunoștea drepturile acesteia asupra provinciilor din Austro-Ungaria locuite de români, urmând ca România să le ocupe când va considera oportun. În ce privește Bucovina, principiul naționalităților urma să servească drept bază în delimitarea teritoriilor între cele două state. Deși secretă, Convenția prezenta o importanță deosebită, deoarece pentru prima dată era recunoscut, printr-un act diplomatic semnat de o mare putere, dreptul României asupra teritoriilor respective din Austro-Ungaria. Această recunoaștere nu era, pentru Brătianu, nici suficientă, nici sigură. Guvernul român urmărea să încheie un tratat semnat și de celelalte puteri ale Antantei, în care să fie mai clar formulate drepturile sale teritoriale și prevăzute o serie de garanții politico-militare. Referindu-se la poziția României în momentul înscăunării regelui Ferdinand (28 septembrie/11 octombrie), R.W. Seton-Watson scrie: “Pentru moment, erau prea mulți factori de incertitudine: promisiunile Rusiei trebuia mai clar definitive, Anglia era suspectă de simpatie pentru Ungaria, nu te puteai încrede în neutralitatea Bulgariei, dacă România se asocia Antantei. Și, pe deasupra, îndoiala plana încă asupra Italiei, cu care guvernul român se angajase la 23 septembrie să acționeze în comun”.

După ce în septembrie 1914 Turcia închide Strâmtoarele (cu consecințe grave pentru România), în octombrie/noiembrie va intra în război împotriva Antantei; în mai 1915 Italia va declara război Austro-Ungariei, fără să anunțe România, așa cum se angajase prin acordurile din septembrie 1914 și februarie 1915; în octombrie 1915, Bulgaria va fi în stare de război cu

Antanta. Acțiunea din Dardanele (februarie-martie 1915) și debarcarea corpului expediționar anglo-francez în Peninsula Gallipoli (sfârșitul lui aprilie) s-au soldat cu pierderi grele. Este adevărat că această debarcare a grăbit intrarea Italiei în război, dar situația din Grecia nu era clară. În martie 1915 regele Constantin (cumnatul lui Wilhelm al II-lea) refuza să se asocieze politicii proantantiste a primului ministru Venizelos, acesta fiind nevoit să demisioneze.

Temerile României față de promisiunile Rusiei făcute prin Convenția Sazonov-Diamandy erau întemeiate. În noiembrie 1914, țarul Nicolae al II-lea îi preciza reprezentantului Franței la Petrograd planurile de dominație la Constantinopol și Strâmțori, cu menținerea influenței Franței în Siria și Palestina. La întrevvedere cu Paléologue și cu generalul francez Pau din 3 martie 1915, țarul revenea asupra chestiunii în termeni și mai energici: “Voi rezolva radical problema Constantinopolului și a Strâmțorilor. Soluția pe care v-am indicat-o în luna noiembrie este singura posibilă, singura practică. Orașul Constantinopol și Turcia meridională vor trebui să fie incorporate în Imperiul meu”. În câteva zile, guvernele Franței și Marii Britanii acceptau cererea Rusiei de a anexa, la sfârșitul războiului, Constantinopolul și Strâmțorile, în schimbul recunoașterii “drepturilor” lor în stânga Rinului, în Turcia asiatică și Orientul Apropiat. Cele trei puteri au pus un mare accent pe păstrarea secretului asupra acordului, care va deveni cunoscut totuși în decembrie 1916. Dar, prin C. Diamandy, guvernul de la București a fost ținut permanent la curent cu frecvența tot mai mare a declarațiilor cercurilor conducătoare ruse pe marginea acestei probleme. În pofida realității, Paléologue îl asigura pe Diamandy că “nici un acord nu există în această privință între Aliți și chestiunile relativ la Turcia vor fi rezolvate la pacea generală”. În acest context se plasează și indicațiile ministrului de Externe al guvernului de la Viena, Burian, adresate reprezentantului Austro-Ungariei de la București, Czernin, ca, în discuțiile cu oamenii politici români, să insiste asupra faptului că Rusia victorioasă nu va admite o Românie puternică, care “să-i închidă drumul spre Constantinopol și Strâmțori”. Era deci firesc ca guvernul român să fie deosebit de circumspect în adoptarea hotărârii capitale.

În anul 1915 s-au angajat lupte grele pe cele două mari fronturi. În mai, pe frontul de est inițiativa a trecut de partea Puterilor Centrale, care au ocupat Przemysl, Lemberg, Varșovia, Brest-Litovsk și Vilnius. (În iulie Sazonov reînnoiește promisiunile făcute prin Convenția din septembrie/octombrie 1914, adăugând și Banatul) Abia la sfârșitul anului s-a produs un început de ofensivă rusă. La 26 mai, Czernin îi comunicase lui Burian că a urmărit să obțină de la regale Ferdinand asigurarea că România nu va urma exemplul Italiei. Aceasta i-a replicat, în mai multe rânduri, că va încerca să rămânem neutri, “dar conducătorii nu pot face întotdeauna ce vor”. În fond, regele nu-și lua nici un angajament, el însuși fiind împotriva cooperării cu Puterile Centrale. Ionel Brătianu își motiva din nou poziția prin atitudinea opiniei publice și prin posibilitatea unui atac din partea Bulgariei. Deși presat de Austria-Ungaria, guvernul român s-a opus tranzitului de armament spre Turcia. Neacceptarea acestui transit și permisiunea ajutării Serbiei cu armament, implică – pentru unii autori – revizuirea termenului de neagajare, referitor la primii doi ani de război. Deschiderea de către franco-britanici a frontului de la Salonic (septembrie-octombrie 1915) nu a avut consecințe importante. După intrarea Bulgariei în război, întrebând asupra atitudinii pe care o va adopta România, Brătianu a declarat din nou că interesele noastre nu sunt la sud de Dunăre și că țara sa nu va merge *decât la nord*. Austro-Ungaria își concentra trupe la frontiera României și, la sfârșitul anului 1915, în urma înfrângerii Serbiei, în anumite cercuri germane și bulgare se discuta posibilitatea atacării României; hotărârea de a declanșa o puternică ofensivă germană în sectorul Verdunului a determinat amânarea acestui atac.

În condițiile declanșării puternicei ofensive germane de la începutul anului 1916 (“Bătălia de la Verdun”, februarie-decembrie), Franța a intervenit pe toate căile pentru a-i determina pe aliați să dea satisfacție guvernului român, deoarece intervenția României prezenta un interes vital. Dar contradicțiile în probleme ce priveau direct acțiunea României

erau evidente. În timp ce Sazanov cerea Angliei și Franței să convingă România că armata din Salonic are posibilitatea să anihileze o acțiune a Bulgariei la Dunăre, Franța cerea Angliei să recunoască necesitatea unei ofensive serioase la Salonic, iar Polivanov, ministrul de Război al Rusiei anunța că, pentru moment, este imposibil a se constitui o armată de 200 000 oameni pe care s-o trimită spre Dobrogea. În timp ce Brătianu urmărea ca armata română să joace un rol activ în eliberarea Transilvaniei, factorii militari ruși insistau ca armata lor să acționeze în nordul Moldovei și spre Transilvania, iar armata română să meargă spre sud. În plus, M. Paléologue, influențat puternic de Petrograd, își exprima neîncrederea în diplomația lui Brătianu și sugerea guvernului său o intervenție energetică la București, fapt ce îl va determina Briand să-i atragă atenția, temperându-l.

În iulie-august 1916, guvernul român, ajutat în unele chestiuni de cel francez, a purtat tratative intense cu guvernul rus, în condițiile în care presiunile Alianților erau foarte puternice, având un caracter ultimativ. Succesele lente de pe Somme nu influențau frontul rusesc, iar asigurările Antantei că Puterile Centrale erau epuizate nu corespundeau realității. “Eram deci chemați – va scrie C. Kirițescu – să restabilim o situație amenințătoare. Și pentru a ne hotărî, eram puși la perete cu amenințarea: *acum sau niciodată*”. În această fază, reprezentanții Antantei din București au fost însărcinați cu rezolvarea problemelor aflate în discuție. Se cerea României să declare război tuturor dușmanilor Antantei până cel târziu 25 iulie/7 august, erau admise cererile teritoriale făcute în 1914-1915, dar guvernul român a răspuns: fixarea datei de intrare în război pentru 14 august și numai împotriva Austro-Ungariei, garantarea solidară de către cele patru puteri a promisiunilor teritoriale și a altor prevederi militare și politice. Din nou Brătianu refuza categoric ca armata română să atace la sud. Tratativele cu Rusia au fost în continuare tensionate, mai ales că la 23 iulie, Sazanov a fost înlocuit la Externe cu Stiirmer, care minimaliza în mod deliberat importanța intrării României în război. Franța presa puternic România și, în același timp, acționa energetic în sensul acceptării, în primul rând de Rusia, și apoi de către Anglia și Italia, a propunerilor românești. La 5 august, Poincaré îl ruga pe țar să faciliteze semnarea acordului: “Concursul românesc ar fi în acest moment foarte important”, deoarece – preciza președintele Franței – ar însemna deplasarea unor trupe germane din vest în est; intervenția românească, rapidă, “ar putea rupe definitiv echilibrul în favoarea noastră”.

După ce Brătianu a primit garanții speciale în ce privește realizarea dezideratului național, în urma intervenției energice a guvernului francez, la 13 august Stiirmer comunica miniștrilor săi de la Paris, Londra și Roma că ministrul rus de la București a primit ordinul să semneze imediat (în acord cu reprezentanții aliați și guvernul român) convenția politică în ultima redactare propusă de Brătianu. Din telegrama secretă rezultă însă câtă valoare aveau pentru Rusia angajamentele asumate: “Guvernul imperial are certitudinea că enormele sacrificii și concesiile făcute de el pentru succesul operei comune vor fi apreciate la valoarea lor și că, în cazul când mai târziu ar fi necesar să se discute asupra anumitor obligații care în textul convenției nu sunt destul de clare, guvernele aliate nu vor refuza să susțină punctul de vedere al Rusiei. Ar fi de dorit să avem confirmarea guvernului pe lângă care sunteți acreditat”. După expresia ambasadorului francez la Londra, “guvernul rus spunea, de fapt, că el are intenția să nu-și țină promisiunile [...]. Sazonov, pregătind acordul român, a făcut imposibilă retragerea de către succesorul său (ce nutrea ascunse sentimente filogermane – n.n.s., I.A.) și acesta se răzbună pe noi asociindu-se la o altă mașinație, cea a unei noi trădări a încrederii române. Brătianu avea dreptate să nu se încreadă”. Cabinetele aliate au dat Rusiei asigurările respective.

La 4/17 august 1916 s-a semnat la București *Tratatul de alianță între România*, pe de o parte, și *Franța, Marea Britanie, Rusia și Italia*, pe de altă parte, precum și *Convenția militară*. Cele patru state garantau integritatea teritorială a României, iar România se obliga să declare război Austro-Ungariei și să înceteze orice legături cu dușmanii Alianților. Erau

recunoscute României teritoriile din Austro-Ungaria prevăzute și delimitate într-un articol special (art. IV). Statele semnatare se obligau să nu încheie pace separată sau generală decât în unire și în același timp. România se va bucura de aceleași drepturi ca și Aliații ei la viitoarea conferință a păcii. Convenția prevedea mobilizarea tuturor forțelor militare române, atacarea Austro-Ungariei cel târziu la 15/28 august, opt zile după declanșarea ofensivei în Salonic. Armata rusă se obliga să declanșeze o ofensivă energetică pe frontul austriac din Bucovina, trebuind să păstreze, cel puțin, pozițiile din momentul semnării convenției. Flota rusă trebuia să apere coastele maritime românești și malurile Dunării de orice încercare de pătrundere dușmană. Rusia se obligă să trimită în Dobrogea, în momentul mobilizării armatei române, două divizii de infanterie și una de cavalerie, pentru a coopera cu armata română. Cele patru state se obligau să furnizeze României muniții și material de război, în medie minimum 300 tone pe zi, precum și alte mărfuri. Se făceau și alte precizări referitoare la cooperarea concretă militară ruso-română.

Pe drept cuvânt, Tratatul din 4/17 august 1916 este apreciat ca una din realizările de seamă a diplomației românești. Puterile respective garantau integritatea statului român și *recunoșteau – pentru prima dată într-un tratat semnat împreună și în aceeași zi – drepturile acestuia asupra teritoriilor românești din Austro-Ungaria*. În discursul pe care-l va rosti în primul parlament al României întregite, la 16 decembrie 1919, Ion I.C. Brătianu va releva greutatea ivite atunci când ceruse să ni se lămurească, în mod precis și definitiv, care sunt granițele statului român și în ce constau, nu numai în principiu, dar ca aplicare pe harta geografică, drepturile pe care ni le recunoșteau Aliații și pe care le garantau că trebuiau să ne fie acordate, în caz că victoria va fi a lor. Să nu credeți că admiterea acestor condițiuni a fost așa de simplă și s-a putut obține repede”. Rusia voia să obțină nordul Bucovinei și tot Rusia “ținea cu obstinație ca să nu luăm în întregime Banatul”. În urma unor lungi și amănunțite discuții, la care au participat reprezentanții guvernelor aliate, “s-a recunoscut în fine dreptul României asupra Cernăuților și asupra întregului Banat, până la Tisa și până la Dunăre”. În paginile sale memorialistice, C. Diamandy – diplomatul, printre pușinii, care a fost la curent cu mersul tratativelor din perioada neutralității și a jucat un rol important în relațiile cu Rusia – va scrie că istoricii de mai târziu și, în general, opinia publică au cunoscut numai rezultatul: semnarea Tratatului și intervenția României. “Opinia publică nu știe lupta care s-a dat pentru obținerea acestui rezultat și pot spune că pentru toate aceste negocieri a fost o luptă fără preget. *A trebuit să apărăm pas cu pas interesele noastre, pas cu pas demnitatea noastră, să căutăm a evita toate piedicile și toate cursele care ni se întindeau și că ceea ce părea ca un simplu tratat cu câteva articole este rezultat al unei lupte continue*. Chiar când a fost vorba de redactarea tratatului s-au ivit și atunci dificultăți”.

În dimineața zilei de duminică 14/27 august 1916 a fost convocat la Cotroceni Consiliul de Coroană, nu pentru a adopta o hotărâre, ci pentru a consfinți o hotărâre deja luată. Brătianu a explicat poziția guvernului și cauzele intrării României în război. O țară ca a noastră, cu aspirații naționale, nu poate să rămână până la capăt neutră. “Având drept ideal unitatea națională, suntem datori să urmărim realizarea lui, căci cine știe dacă, în decursul veacurilor, vom mai găsi un prilej atât de prielnic ca cel de azi. Iată de ce nu putem să mergem decât alături de Aliați și contra Puterilor Centrale [...]. De aceea, chiar de ar fi să fim bătuți, prin faptul că patru din cele mai mari puteri ale lumii au recunoscut temeinicia revendicărilor noastre naționale și au consfințit printr-un act solemn hotărârile entice ale românilor de peste Carpați cauza românismului va face un pas înainte mai mare și mai însemnat decât oricând”. Take Ionescu și N. Filipescu au salutat cu mare satisfacție hotărârea adoptată. Al. Marghiloman, Titu Maiorescu și Th. Rosetti au susținut menținerea în neutralitate, lăsând să se înțeleagă că nu vor crea greutate guvernului. P.P. Carp și-a reafirmat poziția adoptată la Peleş, pronunțându-se categoric pentru alianța cu Germania, împotriva pericolului rusesc. Regele – va consemna I.G. Duca, în amintirile sale – a încheiat discuția, precizând “că astăzi,

după ce a auzit glasul tuturor frunțașilor țării, este și mai convins că a avut dreptate și că intrarea în război pentru realizarea idealului național este singura soluție corespunzătoare adevăratelor interese ale țării [...]. Să nu ne facem iluzii, ne așteaptă mari jertfe și cumplite suferințe”. Înainte de a ridica ședința, adresa frunțașilor țării un călduros apel la concordie în interesul suprem al patriei.

În seara aceleiași zile, ministrul României la Viena, Edgar Mavrocordat, prezenta la Ministerul de Externe al Austro-Ungariei declarația de război. În câteva zile, Germania, Turcia și Bulgaria s-au considerat în stare de război cu România. În noaptea de 14/15 august (respectiv 27/28 august) 1916, armata română a primit ordin să declanșeze ofensiva în Transilvania.

Întrebări recapitulative

1. Cum se explică poziția de neutralitate adoptată la izbucnirea războiului?
2. Care erau promisiunile făcute de Antanta și, respectiv, Puterile Centrale României în perioada neutralității?
3. În ce constă însemnătatea Tratatului din 4/17 august 1916?

Participarea la război alături de Antantă

Intervenția românească s-a produs într-un moment când balanța militară nu înclina deloc în favoarea Antantei și a avut efecte considerabile în evoluția operațiilor militare. “Deciziunea României de a participa la război a produs asupra aliaților – va scrie Leon Savadjian, director la “Revue des Balkans” și specialist în materie – un minunat efect moral [...]. Din punct de vedere militar, intervenția armatei a determinat ca importante efective germane să fie aduse de pe alte fronturi și îndreptate împotriva ei [...]. Adevărul este că în timp când conversațiile se angajează între România și țările Antantei, situația lor nu era deloc strălucitoare. În momentul când România a intervenit de partea Antantei, gruparea adversă era în stare de superioritate militară”. Generalul Pétin va sublinia mai târziu: “N-am uitat și nu vom uita niciodată că România a intrat în război de partea noastră într-o epocă când războiul era departe de a fi câștigat: a doua zi după Verdun și spre sfârșitul bătăliilor de pe Somme. Ne vom aduce aminte că intervenția sa a deplasat din Occident spre Orient divizii germane de calitate”. Era firesc ca declarația de război să fie primită cu deosebită satisfacție în Franța, atât pentru consecințele sale militare, cât și prin efectul moral, după doi ani de război. La 28 august 1916, premierul francez Briand adresa guvernului român o telegramă ce remarcă această semnificație: “Națiunea franceză în întregime aplaudă decizia prin care România își ia cu curaj locul său printre apărătorii cauzei dreptului și civilizației. Eu sunt fericit de a fi interpretul său și cel al guvernului Republicii spre a vă adresa cele mai călduroase felicitări”.

Evident, declarația de război a României a impresionat puternic Austro-Ungaria și Germania, dar nu le-a surprins nepregătite. Încă de la 15/28 iulie s-a alcătuit planul măsurilor ce trebuiau luate în cazul intrării României în război alături de Antantă. Prevăzându-se o puternică ofensivă română în Transilvania, se preconiza aici o apărare mai slabă (până se vor putea aduce forțe puternice), atacându-se puternic pe linia Dunării și sudul Dobrogei. Mackensen, disponibil în urma ocupării Serbiei, deveni comandantul forțelor germane, bulgare și turcești din nordul Bulgariei. Austro-Ungaria a alcătuit Armata I-a (5 divizii de infanterie și una de cavalerie) nu prea puternică, cu rolul de a încetini înaintarea românilor în Transilvania. Cinci divizii de infanterie germane și o divizie de cavalerie, bine dotate tehnic, au primit misiunea de a porni din vest spre noul front de est. Era un puternic transfer de forțe germane, menit să întărească rezistența austriacă și să organizeze contraofensiva împotriva României, sub conducerea lui Falkenhayn. Treptat, vor fi aduse pe frontul român 40 de divizii (18 germane, 14 austro-ungare, 5 bulgare și 3 turcești), în timp ce Aliții asiguraseră guvernul român că numărul acesta nu va fi mai mare de șapte.

Nu ne-am propus să analizăm aici mersul operațiilor, în general, și cele din această etapă, în special. Eșecul campaniei din august 1916-ianuarie 1917 își are cauzele sale interne (gravele lipsuri în pregătirea și dotarea armatei, greșelile de comandament, disputele dintre factorii militari ș.a.) și externe. Ne referim aici, pe scurt, la cele din urmă.

Acțiunea militară a României ocupa doar un sector în marele front oriental și trebuia sprijinită la cele două flancuri prin colaborarea efectivă a aliaților, așa cum se prevăzuse (în termeni preciși) în convenția militară semnată la 4/17 august 1916. În esență, la sud urma să se declanșeze, în prealabil, ofensiva de la Salonic, iar apărarea frontierei noastre dintre Dunăre și Mare să se facă de către trupele rusești; la nord, o condiție fusese ofensiva rusească în Bucovina și Galiția. Armata română a înaintat, dar n-a fost sprijinită în nici unul din cele două flancuri. Ca urmare a neînțelegerilor dintre cele două comandamente occidentale (cel englez a refuzat să trimită întăriri promise în ajutorul lui Sarrail), armata din Salonic n-a declanșat ofensiva cu 10 zile înainte de începutul ofensivei române, ci s-a activat doar la 10 septembrie,

înregistând progrese lente, atunci când trupele germano-bulgaro-turce erau deja angajate puternic în ofensiva din Dobrogea. Intervenția României înlesnea ocuparea Monastirului, în octombrie, în loc ca ofensiva de la Salonic să o sprijine.

Pe când Joffre aprecia că trebuie întărite trupele din Dobrogea, Alexeev întârzia să trimită forțele promise în această zonă, iar țarul îi cerea lui Joffre să-l îndemne pe Sarraill la o acțiune mai energică. În loc de 200 000 militari, rușii au trimis aici aproximativ un sfert, și acesta cu întârziere. Rusia nu dorise un front direct cu Bulgaria și, în noua situație, nu dorea să dea o prea mare amploare acestui front pentru ca, în viitor, relațiile ruso-bulgare să nu aibă prea mult de pățimit. Trupele rusești au început să pătrundă masiv numai după ce înamicul intrase în București și începea să se apropie de Moldova. Carpații Răsăriteni, Moldova și linia Siretului de Jos-cotul Dunării constituiau, în concepția statului majos rus, obiectivul ce trebuia apărat. De altfel, comandamentul țarist nici nu intenționase să ajute mai înainte armata română, apreciind că “România se apără pe Siret”, după cum s-a exprimat șeful Marelui Cartier General, generalul Alexeev.

La nord, ofensiva lui Brusilov a încetat în prima jumătate a lui septembrie, ceea ce a avantajat Puterile Centrale. Materialul de război englez și francez venea prin nordul Rusiei, cu mare întârziere; o parte din acest material fusese îndreptat spre alte fronturi, iar unele piese de război erau descompletate în timpul tranzitului.

Încă din vara anului 1916, în condițiile înrăutățirii situației militare a Antantei, ale pierderilor umane în război și ale greutăților din interior, unele cercuri ruse se orientau spre încheierea unei păci cu Germania. La 16 octombrie 1916, M. Paléologue nota că la Petrograd circula zvonul după care primul ministru, Stiirmer, i-ar fi demonstrat țarului necesitatea terminării războiului și încheierea păcii separate. Țarina, Rasputin, Stiirmer, Protopopov (ministrul de Interne) și alți câțiva constituiau o grupare suspectă din acest punct de vedere, atât pentru Paléologue, cât și pentru ministrul Angliei în Rusia, sir George Buchanan. Din ordinal țarului, a fost publicată o notă oficială, care dezmințea categoric “zvonurile propagate de anumite ziare, despre posibilitatea unei păci separate între Rusia și Germania”. Răspunzând cererii regelui Ferdinand pentru o cooperare mai strânsă cu armata rusă, Nicolae al II-lea îi scria la 2 octombrie 1916 și îl asigura că va face ce depindea de el pentru a susține armata română. Dar, continua țarul, statul meu major apreciază că situația din Transilvania nu este atât de îngrijorătoare. “Concursul, pe care trupele mele sunt chemate să-l dea armatei tale, nu va putea, totuși, să se facă simțit așa de repede pe cât aș dori-o”, deoarece deplasarea lor cere timp. El lasă să se înțelegeagă că statul major român s-ar face vinovat de lipsa unei cooperări mai strânse.

În *Raportul* său din 7/20 noiembrie 1916 adresat țarului (document secret, publicat după război), ministrul de Război, Polivanov, se pronunța pentru revizuirea Tratatului cu România, deoarece o Românie puternică, cu o populație de 13 milioane de locuitori, care ar căuta să-și realizeze în întregime aspirațiile sale naționale, va încerca să contrabalanseze influența Rusiei în Balcani. “Evenimentele care au loc în România au modificat radical – aprecia Polivanov – condițiile tratatului din 1916”. În contradicție totală cu cele prevăzute în documentul respectiv și cu situația reală, *Raportul* era explicit în ce privește încălcarea angajamentului luat de Rusia: “În loc de un concurs militar relativ modest pe care era obligată să-l dea în Dobrogea, Rusia trebuie să încredințeze trupelor sale în întregime apărarea României. Acest ajutor militar al Rusiei a luat acum astfel de proporții, încât promisiunile făcute României prin sus-numitul tratat relativ la compensațiile teritoriale [!], în schimbul intrării sale în război, trebuie să fie, fără nici o îndoială, revizuite. Dacă, în împrejurările de față ar fi deplasată ridicarea acestei chestiuni, ea trebuie oricum pusă la ordinea zilei în momentul cel mai apropiat și mai favorabil”. Pe lângă nerespectarea promisiunilor, ministrul de Război era preocupat de apărarea, în întregime, a României (redușă, în scurt timp, la

teritoriul Moldovei), “preocupare” ce va crea noi dificultăți cercurilor conducătoare refugiate la Iași.

România și-a îndeplinit cu prețul unor uriașe eforturi angajamentele luate, în timp ce Aliții au acționat cu întârziere, neîndeplinindu-și – decât în mică măsură – obligațiile asumate în august 1916. După ofensiva din Transilvania, armata română, prinsă între două fronturi, s-a retras, rezistând cu îndârzire și provocând, în toamna aceluși an și în ianuarie 1917, mari pierderi inamicului. Puterile Centrale au acordat o atenție specială fronturilor de pe teritoriul României, cu intenția de a o zdrobi complet. Retragerea în etape, în contextul înfrângerilor suferite în acele luni, a condus la oprirea ofensivei inamice la “porțile de sud” ale Moldovei. Redus considerabil, dar nu desființat, statul român se pregătea pentru o nouă rezistență. “Noi am bătut armata română, dar n-am putut s-o nimicim”, va nota Ludendorff. “Noi a trebuit să lăsăm în Dobrogea și în Valahia forțe pe care înainte de intrarea României în război le-am folosit pe frontul oriental, pe frontal occidental sau în Macedonia. Cu toată victoria noastră asupra armatei române, noi eram mai slabi ca înainte în ceea ce privește desfășurarea generală a războiului”, va recunoaște același general.

Încă din septembrie/octombrie 1916 s-a discutat eventualitatea mutării sediului guvernului la Iași și chiar începuse evacuarea unor instituții de stat și particulare, a arhivelor unor ministere, a tezaurului Băncii Naționale etc. Prelungirea rezistenței pe cele două fronturi a devenit o imposibilitate, atât timp cât sprijinul Aliților se lăsa așteptat, situație în care factorii de decizie ai țării au devenit conștienți de necesitatea refugiului. Pe când în Capitală soseau tot mai mulți refugiați din localitățile amenințate de inamic, a fost reluat, cu o intensitate tot mai mare, refugiul spre Moldova. La 11/21 noiembrie a avut loc ședința Consiliului de Miniștri, în care s-a hotărât: transferarea la Iași a aparatului guvernamental și convocarea acolo a parlamentului; Regele și miniștrii urmau să părăsească Capitala în ultimul moment, dacă contraofensiva pentru apărarea Bucureștilor nu ar fi reușit ș.a. În seara zilei de 18 noiembrie/1 decembrie s-a decis plecarea guvernului la Iași; la miezul nopții, trenul ministerial a pornit din gara Periș spre Moldova. În cursul zilei de 23 noiembrie/6 decembrie 1916, Capitala era ocupată de trupele inamice. Tot mai mulți locuitori din București, precum și din alte localități ale Olteniei, Munteniei și Dobrogei se deplasau spre Moldova.

La sfârșitul anului 1916 două treimi din teritoriul țării intraseră sub ocupație străină. Redus considerabil la teritoriul Moldovei (nici acela în întregime), statul român își păstra existența, pregătindu-se pentru o nouă rezistență. Orașul Iași a devenit nu numai capitală a României, ci și centrul refacerii și, așa cum s-a spus, “al rezistenței până la capăt”. Refugiat aici, N. Iorga scria în “Neamul Românesc”, la 29 noiembrie 1916, rânduri cu o puternică încărcătură sufletească: “Iașul e, azi, nu un oraș, ci un simbol de rezistență națională, de afirmare nezguduită a unei datorii pe care n-o părăsim, fiindcă nu voim a o părăsi. Steagul României ce sângerează din rănile ei eroice a fost adus aici și spre el se ridică ostașii care fac supreme eforturi. Sub acest aspect și nu sub acela al unui banal loc de refugiu voim să vedem Iașul”. Orașul s-a confruntat cu greutăți nemaiîntâlnite. Față de cei aproximativ 75 000 de locuitori, populația a sporit la peste 300 000 de locuitori, fără a socoti, efectivele militare, românești și rusești, staționate aici sau în imediata apropiere. Lipsa alimentelor, a combustibilului în iarna grea 1916/1917, a medicamentelor se făcea simțită tot mai mult. A izbucnit o puternică epidemie de tifos exantematic, caracterizată ca “un periculos dușman intern”, ce a făcut mii și mii de victime. Numărul mare de răniți aduși de pe front și al bolnavilor a impus înființarea de noi spitale și infirmerii; în cursul iernii 1916/1917 au funcționat în oraș și împrejurimi peste 30 de spitale, infirmerii, săli de triaj. Numeroase clădiri de liceu, de școli primare, spații aparținând diferitelor culte, unor instituții și persoane particulare au primit o astfel de destinație. Peste vocile defetiste, factorul monarhic, importanți oameni politici, militari și de cultură au exprimat hotărârea de a acționa cu toată energia pentru a rezista în acest teritoriu.

La 11 decembrie 1916 s-a constituit la Iași un guvern de colaborare, numit de unii și guvernul național. În cabinetul prezidat de Ion I.C. Brătianu (care deținea și Externele) au intrat, alături de liberali, câțiva fruntași ai Partidului Conservator-Democrat condus de Take Ionescu. Explicând această colaborare, Brătianu declara în Adunarea Deputaților: “În însăși constituirea cabinetului veți vedea conștiința voastră, a tuturor, că trebuie, prin forțe unite, să facem toate eforturile ca să ducem până la sfârșit bun rezultatul mării lupte în care am intrat”. Cu două zile înainte, la deschiderea sesiunii parlamentare în sala Teatrului Național, regele Ferdinand prezenta Mesajul Tronului, care releva vitejia armatei române, jertfele dureroase impuse de război și credința în izbânda finală a Aliților. Mesajul conținea promisiunea solemnă a reformelor, indisolubil legată de realizarea unității naționale. Ședința Adunării Deputaților din 14/27 decembrie 1916 a constituit o manifestare remarcabilă a spiritului de rezistență și solidaritate națională. N. Iorga, Ion I.C. Brătianu și Take Ionescu au rostit discursuri care se înscriu ca pagini memorabile în analele parlamentare române. O impresie ieșită din comun, cu un puternic ecou în țară și chiar peste hotare, a produs discursul marelui istoric și luptător pentru unitatea națională. “Fapt este că Iorga a știut – va scrie I.G. Duca – să exprime ceea ce era în conștiința fiecăruia, să aprindă flacăra care lăncezea în toate sufletele, că redeștepte prin evocarea gloriei trecute speranțe naționale cu o intensitate mișcătoare și să plimbe adunarea, care se târa chinuit prin văgăunele întunecoase ale mizeriilor dezastrului bejeniei și restriștei, pe culmile luminoase ale izbânzilor răsplătitoare și ale marilor înfăptuiri viitoare”.

În condițiile retragerii în Moldova, s-a pus problema ca parlamentul, guvernul, armata, o serie de întreprinderi și instituții să se evacueze în Rusia. Unii au considerat că frontul nu va rezista și că Moldova nu era decât o etapă a deplasării spre Rusia. Autoritățile ruse au alimentat această tendință. Comandamentul rus se plângea guvernului român că prezența și organizarea serviciilor de stat și ale armatei române în primele sale linii de etape îi îngreunau propria organizare. Guvernul și Marele Cartier General rus insistau pentru evacuarea în Rusia a guvernului, a armatei în reorganizare, a populației civile refugiate, a spitalelor. La 5 decembrie 1916, comandamentul trupelor ruse din Moldova, generalul Zaharov, și ministrul plenipotențiar rus din România, Poklewsky-Koziel, au trimis un raport țarului, prin care se preconiza trecerea armatei române și a unei părți a populației în interiorul Rusiei; armata rusă din Moldova ar fi avut astfel libertatea acțiunilor sale. Spre sfârșitul lunii a venit răspunsul țarului, care îi autoriza a se sfătui cu regale României și a se examina posibilitatea unei soluții de comun accord cu șeful Misiunii Militare franceze. Generalul Barthelot nu a fost de acord cu această “soluție”; el și-a exprimat încrederea în posibilitatea refacerii pe loc a armatei și a subliniat obligația pe care o aveau Aliții pentru poporul român, care li s-a alăturat cu hotărâre. În *Jurnalul* său, Berthelot nota, la 4 ianuarie 1917: “Îmi trece prin minte că urzelile camarilei ruse tind a lăsa armata română să fie înfrântă sau îndepărtată și, după victoria Aliților, ei să pozeze ca eliberatori, pretinzând ca preț al participării la război chiar Moldova, nimic altceva”. Invitându-i la cină pe atașajii militari ai Marii Britanii, Belgiei și Italiei – preciza generalul francez la 6 ianuarie 1917 – “toți aprobă felul meu de a privi lucrurile în problema menținerii armatei române pe pământul românesc”. C. Kirițescu s-a referit la dificila situație în care trebuia adoptată hotărârea de retragere în Rusia, care “ar fi însemnat abandonarea României ca o colonie a Rusiei. Un simplu teritoriu de etape al armatei rusești, de o parte, și un guvern fără țară, pe de o altă parte, România și-ar fi pierdut orice putință de a dispune de soarta ei însăși”. Guvernul a rezistat, susținut “de dragostea de pământul patriei și de sfaturile pline de încredere ale Misiunii franceze care, și în această ocaziune, a știut să fie aproape de inima noastră. Evacuări parțiale s-au făcut și s-au luat măsuri de precauție pentru eventualități grave. Statul român, regele, guvernul, armata și principalele organe de administrație ale țării și ale mării opere de refacere a puterii noastre militare au rămas aici, legate de pământul strămoșesc”.

Mai mulți parlamentari, câteva întreprinderi și o serie de persoane particulare s-au mutat la Odessa și Herson. În ședința Consiliului de Miniștri din 12 decembrie 1916 s-a aprobat transportarea în Rusia a tezaurului Băncii Naționale a României. Pe baza Convenției ruso-române din 14/27 decembrie, a avut loc evacuarea unei prime tranșe; a doua tranșă din tezaurul B.N.R. și din alte bunuri ale statului, ale unor instituții și particulari a fost transportată la Moscova în iulie 1917. Mai apoi, prin Rusia vor pleca spre Occident oameni politici și de cultură, constituindu-se, la Paris mai ales, în misiunea română de apărare a drepturilor noastre naționale. În ianuarie-februarie 1917, Brătianu și principele Carol au făcut o vizită la Petrograd, unde au luat contact cu țarul și cu alte cercuri politice ruse. Se discuta acolo ca rezistența să fie organizată pe Prut și chiar pe Nistru, centrele de refacere ale armatei române să fie mutate peste Nistru, iar depozitele militare ce nu vor putea fi evacuate să fie distruse. Prin eforturile deosebite ale lui Brătianu și cu ajutorul misiunilor aliate din capitala Rusiei, s-a renunțat la acest plan. Conferința interaliată ce se desfășura la Petrograd n-a decis însă nimic concret în ce privește ofensiva cerută de guvernul român, pentru a degaja Dunărea și a elibera regiunea petroliferă.

Către sfârșitul anului 1916, în condițiile prelungirii războiului, ale greutăților deosebite militaro-economice, ale unor presiuni manifestate în interiorul unor state, tatonările în vederea discutării unor oferte de pace între principalele puteri beligerante au căpătat o frecvență mai mare și forme mai concrete decât până atunci. Unele din aceste tatonări au stârnit îngrijorarea guvernului român și a opiniei publice, deoacere puneau sub semnul întrebării promisiunile menite să contribuie la realizarea idealului național.

În decembrie 1916, Puterile Centrale au propus Antantei, prin intermediul S.U.A., tratative de pace. Nu era – așa cu s-a observat – nici o dorință sinceră de pace și nici intenția de a propune un compromis. Oferta urmărea să amelioreze situația morală a Germaniei și Austro-Ungariei față de neutri și față de cel mai mare dintre aceștia, Statele Unite. Ocuparea Bucureștilor a fost considerată de cercurile politice și militare germane, în frunte cu cancelarul Bethmann-Hollweg, o ocazie potrivită pentru a se face, la 21 decembrie, această propunere, anunțată armatei printr-un ordin de zi semnat de împăratul Wilhelm al II-lea. Oferta nu indica un program precis, dar nu se ferea să laude succesele militare ale Puterilor Centrale. Reacția Aliților a fost promptă. La 19 decembrie, Aristide Briand declara: “Acest strigăt de pace este un strigăt de slăbiciune și, de asemenea, un act de viclenie”. Lloyd George era tot așa de categoric: “Discutarea unor propuneri pe care ei nu le cunosc ar însemna pentru Aliți să-și bage capul într-un laț al cărui capăt l-ar ține Germania”. Față de oferta Puterilor Centrale, ziarul “Mișcarea”, oficiosul guvernului român, respingea ideea unei păci de “compromis vremelnic” și își exprima încrederea în victoria Aliților: “Pacea nu va fi până când Puterile Centrale nu vor fi învinse și până ce victoria Aliților nu va asigura popoarelor triumful dreptății și așezarea organizațiilor de stat pe temelia sănătoasă a principiului naționalităților”.

La 20 decembrie, președintele Wilson a adresat o notă beligeranțelor prin care le recomanda să renunțe la tactica abținerii de a indica condiții precise și să-și formuleze cu claritate punctele de vedere. La 31 decembrie guvernele Antantei au precizat, în mod oficial, că refuzau să ia în considerație o propunere lipsită de sinceritate și fără perspective. Conferința interaliată de la Roma a redactat nota de răspuns din 10 ianuarie 1917, care preciza condițiile generale ale păcii: 1) Restaurarea Belgiei, a Serbiei și Muntenegrului, evacuarea teritoriilor franceze, ruse și române ocupate de Puterile Centrale și juste reparații; 2) Respectarea drepturilor naționalităților, cu restituirea provinciilor sau teritoriilor smulse prin forță, eliberarea italienilor, a românilor și ceho-slovacilor de sub dominație străină, dezrobirea popoarelor supuse din Imperiul otoman și limitarea acestuia la Asia; 3) Reorganizarea Europei prin stabilirea unui regim care să asigure statelor mici și mari securitatea și libertatea dezvoltării economice și care să garanteze frontierele lor.

Unele din aceste formulări erau totuși ambigui, ca urmare a divergențelor dintre Aliați. Proclamația țarului Nicolae al II-lea din 25 decembrie anunțase dorința de restaurare a Poloniei, fără a-i proclama independența. Era, într-un fel, un răspuns la proclamația adresată de Wilhlem al II-a și Franz Joseph poporului polonez, la 5 noiembrie, prin care se promisese formarea statului polonez la încheierea păcii. Dizlocarea Austro-Ungariei nu era înțeleasă în același fel sau în aceeași măsură de anumite cercuri ruse și franceze. Se înțelege că, prin răspunsul Conferinței de la Roma, condițiile puse de Aliați au fost considerate inacceptabile de către Puterile Centrale. Câteva zile mai târziu, la 22 ianuarie 1917, în mesajul adresat Senatului, președintele S.U.A. s-a ocupat de “bazele generale ale unei păci durabile”, reluând teza sa despre “pacea fără victorie”.

În februarie 1917 s-a încheiat o înțelegere secretă franco-rusă. Franța, puternic interesată de menținerea Rusiei (confruntată cu mari frământări interne) ca aliat, îi dădea mână liberă în chestiunile relative la frontierele sale occidentale, dezicându-se – pe un plan mai general – de angajamentele luate față de popoarele și statele din centrul și sud-estul Europei. Rusia, în schimb, se declara de acord cu revendicările Franței: obținerea Alsaciei și Lorenei și a întregului bazin carbonifer al Saarului; o zonă din stânga Rinului va forma un stat autonom neutru, ocupat de trupele franceze atâta timp cât statele inamice nu-și vor fi îndeplinit integral prevederile din tratatul de pace. La 14 februarie, M. Paléologue îi înainta lui Pokrovski, ministrul de Externe al Rusiei, aceste condiții ale Franței chiar și pentru eventualele tratative de pace cu Germania (iluzorii pe această bază). Pokrovski a asigurat imediat guvernul francez de sprijinul guvernului țarist.

Redus la teritoriul de atunci al Moldovei, confruntat cu probleme interne ce păreau insurmontabile și cu tratative diplomatice, mai mult sau mai puțin secrete, ce îi sporeau îngrijorarea față de soarta prevederilor din Tratatul din 4/17 august 1916, statul român și-a mobilizat energiile morale și militare, pregătindu-se de rezistență.

Două evenimente externe survenite la un interval scurt de timp au avut consecințe însemnate asupra stării de spirit și asupra balanței forțelor militare din cele două tabere: revoluția din Rusia, declanșată la 27 februarie/12 martie și intrarea în război a Statelor Unite ale Americii, la 24 martie/6 aprilie 1917. S-au pus multe speranțe în evoluția Rusiei spre un stat constituțional modern. “Prima impresie, nu numai la Iași, dar și în celelalte capitale aliate – își va aminti I.G. Duca – era că înlocuirea Țarului și a nefastei sale camarile este un noroc, că abia acum Rusia va putea lupta cu toată tăria și aduce întreaga ei contribuție la eforturile generale ale Aliaților. Am trăit la Iași câteva zile pline de mari nădejdi, bucuria nu a fost însă de lungă durată”. Acest optimism era în scădere și “iluziile noastre s-ar fi spulberat cu totul” dacă nu ar fi venit știrea intrării alături de Aliați, “deci și de noi, a Statelor Unite ale Americii”.

Aceeași impresie a fost reținută și de C. Argetoianu: “Repercuția ei (a revoluției ruse – n.ns., I.A.) asupra acelor ce se întărtau la Iași a fost mare. Ca și intrarea Americii în război, revoluția de la Petrograd a fost primită de noi cu însuflețire [...]. Speram și noi, ca toată lumea, într-o schimbare spre bine la vecinii noștri. Iluziile au fost de scurtă durată, o știe toată lumea, și n-am să fac eu istoricul revoluției rusești, nici să arăt cum s-au schimbat curențele, cum din războinice au devenit în câteva zile pacifiste, cum s-au dezorganizat toate ofensivele”.

Pe moment însă, revoluția rusă era considerată de presa din Iași ca “evenimentul cel mai însemnat al istoriei Europei în ultimele decenii”, care va prefăce din temelii o mare împărăție. Ministrul român la Petrograd, Diamandy, declara corespondentului ziarului rus “Bârjevaia Viedomosti” că greu s-ar putea găsi în Europa o altă țară care să se bucure atât de sincer de căderea țarismului ca România; “noi am iubit și iubim poporul rus – declara el – însă țarismul ne-a insuflat totdeauna o oarecare neîncredere”. În articolul *Triumful Europei*, publicat în ziarul “România” din 14 martie 1917, Octavian Goga privea cu entuziasm, cu prea

mare entuziasm, transformările din Rusia, constatările sale fiind mai mult expresia unei dorinți și mai puțin reflectarea unei realități: “Revendicările apusului luminat au primit o formă concretă în noua ordine de stat și niciodată istoria universală n-a înregistrat o mai radicală schimbare de regim [...]. Iată, printr-o măreață zguduire de-o clipă este realizată cea mai însemnată doctrină de viață constituțională pe seama a o sută optzeci de milioane de oameni”.

Guvernul român a recunoscut imediat guvernul provizoriu al Rusiei; Brătianu și-a exprimat încrederea în triumful cauzei comune pentru care luptau armatele celor două state. “Ultimele evenimente din Rusia ne-au confirmat în credința noastră – declara primul ministru român corespondentului agenției ruse <<Vestnik>>, declarație reprodusă și de ziarul <<Mișcarea>> din 25 martie 1917 – căci am constatat, în atitudinea și asigurarea noului guvern rus, voința de a lupta cu ultima energie cu care este capabil un popor mare. Iată pentru ce am ținut să fim cel dintâi dintre Aliați care să stabilească legături de prietenie cu noul regim rus”. La 15/28 aprilie, ministrul de Externe, Paul Miliukov îi mulțumea lui C. Diamandy pentru mesajul prilejuit de constituirea guvernului provizoriu și de recunoașterea oficială a acestuia de către statul român. Miliukov confirma colaborarea și în continuare a celor două state în război.

Guvernul Lvov nu a schimbat, în liniile sale esențiale, politica externă a Rusiei. Miliukov a anunțat respectarea întocmai de către Rusia a angajamentelor luate față de puterile aliate, precum și menținerea revendicărilor sale la Constantinopol și Strâmțori. El promitea autonomie pentru Finlanda și o anumită independență Poloniei (în cadrul alianței militare ruso-polone), sub rezerva sancționării acestor modificări de către constituanța rusă. La intrarea S.U.A. în război, Miliukov a făcut declarații presei în care, după ce sublinia importanța evenimentelor, relua obiectivele Rusiei în continuarea războiului. Conținutul acestor declarații era comunicat de C. Diamandy lui I.I.C. Brătianu, prin raportul din 24 martie/6 aprilie 1917. Satisfacerea aspirațiilor naționale ale popoarelor subjurate de Austro-Ungaria și Turcia, unirea ucrainenilor din provinciile austriece cu Rusia nu constituiau – considera Miliukov – o anexare și, ca atare, nu contraveneau atitudinii Aliaților. ”În aceeași ordine de idei – nota Diamandy – vorbind despre Constantinopol și Strâmțori, domnia sa observă că remiterea lor Rusiei nu este în contradicție cu principiile guvernului de la Washington. Posesiunea Strâmțorilor, zice dl Miliukov, constituie pentru noi apărarea ușilor casei noastre”. La începutul lunii mai, Brătianu, însoțit de data aceasta de generalul Prezan, a făcut o vizită la Petrograd, pentru a lua un contact direct cu noul guvern al Rusiei și a descifra intențiile sale. Primul ministru român a constatat însă o anumită dezorientare în cadrul guvernului, determinată de presiunea tot mai puternică exercitată de soviete în direcția unei “păci fără anexiuni”.

La 27 martie/9 aprilie 1917 a fost dată publicității *Proclamația Guvernului Provizoriu Rus*, care, după ce înfățișa greutățile lăsate de vechiul regim, sublinia că Rusia nu urmărește să ocupe cu forța teritoriile străine, ci numai să încheie o pace bazată pe dreptul popoarelor de a dispune de soarta lor, cu o mențiune specială pentru “înlăturarea lanțurilor care apăsau asupra poporului polonez”. Se sublinia în continuare: “Dar poporul rus nu va admite ca patria sa să iasă din marea luptă înjosită și zgduită în forțele sale vitale”. La 17 aprilie/1 mai 1917, Miliukov trimitea o circulară reprezentanților Rusiei din statele aliate prin care aceștia erau însărcinați să comunice guvernelor respective conținutul *Proclamației* și să combată, ca neîntemeiate, zvonurile despre pretinsa intenție a Rusiei de a încheia o pace separată cu Puterile Centrale. Guvernul rus va respecta cu strictețe angajamentele asumate și va lupta împreună cu aliații până la victoria comună.

Reluarea și extinderea războiului submarin de către Germania a apropiat momentul intrării în acțiune a S.U.A. La 6 aprilie 1917, S.U.A. au declarat război Germaniei (nu și Austro-Ungariei, Bulgariei și Turciei), ceea ce va influența considerabil evoluția războiului.

Sosirea la Iași a telegramelor oficiale ce anunța intervenția a provocat o explozie de entuziasm, văzându-se “în acest mare eveniment zorile apropiatei victorii a Aliatilor”. În articolul *O zi mare – America declară război Germaniei*, Octavian Goga dădea expresie acestor speranțe și încrederii în realizarea obiectivelor urmărite de români: “Aici, în ungherul nenorocirii noastre, unde ne-a adus dragostea de neam și sentimental de respect cu care ne-am alipit la curentele de simțire ale popoarelor civilizate, noi nu putem rămâne străini de bucuria ce o inspiră conștiința superioară a națiunii americane. Înseamnă ca o zi mare de sărbătoare intrarea ei în război, deplini convinși că tragedia României prin noul nostru aliat câștigă noblețe și câștigă în făgăduințele de a i se realiza ținta cu o oră mai curând”.

Starea de spirit de la Iași, ca și din largi cercuri ale românilor de pretutindeni, față de intrarea S.U.A. în primul război mondial era firească; tabăra Aliatilor cunoștea o serioasă întărire economică, militară și morală. Este, însă, util de precizat că, în coaliție, S.U.A. și-au rezervat un loc aparte, de “asociat” al “aliaților”, pentru a-și păstra o anumită libertate de acțiune în război și, mai ales, la conferința de pace. Guvernul american a fost preocupat, încă o bună bucată de vreme, de a scoate Austro-Ungaria din alianța cu Germania și de a menține imperiul într-o anumită formă. Principiul afișat de președintele Wilson – dreptul popoarelor de a dispune de propria soartă – presupunea modificarea substanțială a hărții Europei Centrale; or, președintele afirma în Congres, chiar cu câteva zile înainte de a declara război Austro-Ungariei (abia la 7 decembrie 1917) că nu dorește dezmembrarea acesteia. În ce măsură – se întrebă pe bună dreptate Pierre Renouvin – aceste vederi se împăcau cu angajamentele Antantei față de Italia, România, Serbia, cu toate tratatele secrete cu privire la împărțirea Turciei sau la malul stâng al Rinului? Mai ales că Wilson cunoștea, cel puțin în linii generale, conținutul acestor tratate. “Scopurile războiului” erau, în unele privințe, diferite pentru Antantă și S.U.A., situație care a generat și probleme ce trebuiau depășite pentru a se recunoaște drepturile naționale ale românilor.

După izbucnirea revoluției ruse și intrarea S.U.A. în război, Austro-Ungaria a continuat prin Czernin, devenit ministru de Externe, încercările de a ieși din război, dar cercurile militariste germane în frunte cu Hindenburg și Ludendorff nu erau de acord cu aceste tratative. Chiar din această fază au fost dezvăluite în presa ieșeană adevăratele țeluri urmărite și se întrevedea eșecul așa-zisei “păci cinstite”, de care vorbea Czernin. Se preciza că, în fond, scopul fundamental era “pacea prin asigurarea existenței monarhiei”, ceea ce nu mai era posibil. În alcătuirea Europei democratice viitoare “nu trebuie să ne izbim de acest conglomerat de naționalități”. Conte Czernin – relata ziarul “Acțiunea română” din 22 martie 1917 – imploră o “pace cinstită”, adică o pace șchioapă prin salvarea monarhiei”.

În martie-aprilie 1917 s-a desfășurat și misiunea secretă a prințului Sixte de Bourbon, cumnatul împăratului Carol, și a fratelui său Xavier de Bourbon, în apusul Europei. La 31 martie, Sixte a remis lui Poincaré o scrisoare în care propunea începerea negocierilor pe următoarele baze: restituirea Alsaciei și Lorenei, reconstituirea Belgiei, asigurarea pentru Serbia a unei căi de acces la Marea Neagră și păstrarea integrității Imperiului austro-ungar. În cadrul discuțiilor angajate au ieșit la iveală o serie de dificultăți în realizarea propunerilor austriece. Italia nu se putea mulțumi cu micile concesiuni pe care le propunea Austro-Ungaria. Dacă se încerca satisfacerea, într-un fel, a Serbiei, România rămânea fără Transilvania. Franța nu putea accepta această propunere. Primul ministru Ribot declara: “România e cu totul uitată. Obligațiunile noastre față de România sunt mai mari decât față de Serbia, fiindcă România n-a intrat în război decât pentru noi”.

În timpul ce prințul Sixte de Bourbon își începea misiunea sa, Germania făcea eforturi pentru menținerea până la capăt a aliatului său în război, promițându-i noi avantaje. La 13/26 martie 1917 fusese semnat, de către cancelarul Germaniei, Bethmann-Hollweg, și ministrul de Externe al Austro-Ungariei, contele Czernin, *Memoriul secret* sau *Documentul de la Viena*, prin care, în caz de victorie, Imperiul habsburgic urma să primească teritorii pe seama

României. La sfârșitul lunii martie, Czernin insista asupra împărțirii României între Austria, Rusia și Bulgaria; România urma să rămână la Gurile Dunării “un stat micuț, după modelul Monaco-ului”. Într-un memoriu secret, ce va fi înaintat de același Czernin împăratului său, în mai 1917, se va preciza: “Noi trebuie să obținem România. Voi lua Muntenia și toată Moldova până la Siret. Partea de răsărit a Moldovei voim s-o oferim Rusiei și în aceasta văd eu o ușurare a încheierii păcii. Dogroba veche trebuie să revină Bulgariei, iar mica porțiune ce mai rămâne o lăsăm noii României. Cu aceasta împlinim îndoitul scop ca să vârm o pană între Rusia și Bulgaria și să ne apărăm stăpânirea Gurilor Dunării, pe care, dacă vom căuta să le obținem noi înșine ar fi să ne pregătim mari dificultăți”. După părerea lui Czernin, admisă și de împăratul Carol, Germania trebuia să cedeze Franței Alsacia și Lorena. În schimbul acestui “sacrificiu”, Austria îi oferea o compensație: cedarea Galiției noului stat polon, stat care va intra, sub o formă sau alta, în Imperiul german.

Pe această bază s-au purtat la Hofburg, la 2 aprilie 1917, discuțiile dintre Carol, Czernin și generalul von Arz, pe de o parte, și Wilhelm al II-lea, Bethmann-Hollweg, Hindenburg și Ludendorff, pe de altă parte; propunerea austriacă nu a fost primită, ministrul german, reprezentat în special de Ludendorff, conta pe victoria sa, care i-ar fi adus, între altele, controlul direct la Dunărea de Jos și Dobrogea (“Am rămas stupefiat – consemna Bethmann-Hollweg – auzindu-l pe contele Czernin că ne propune să renunțăm la Alsacia și Lorena”). La 14 aprilie, Carol îi adresa lui Wolhelm un prezent apel în vederea terminării rapide a războiului. La scrisoare era adăugat un memorandum redactat de Czernin, care expunea, alături de un tablou sumbru al situației interne a Imperiului, considerații pesimiste referitoare la viitorul Europei. Concluzia memorandumului era: “Noi suntem la capătul forțelor și Germania nu va mai putea să conteze pe noi la sfârșitul acestei veri”. Cercurile militare germane nu erau de acord cu această apreciere a situație.

La 23 aprilie, Bethmann-Hollweg a exprimat, împreună cu Hindenburg și Ludendorff, bazele pe care se putea negocia. Or, pentru Franța, recăpătarea Alsaciei și Lorenei era o chestiune fundamentală, iar pentru Anglia, restaurarea Belgiei reprezenta un obiectiv general esențial al războiului. Referindu-se la propunerile Germaniei din această perioadă, ziarul “Mișcarea” din 26 aprilie 1917 releva faptul că ele urmăresc să ascundă, pe de o parte, slăbiciunile din tabăra Puterilor Centrale și, pe de altă parte, adevăratele intenții ale acestora: “Acum șase luni, ca și acum trei luni, Germania și-a afișat propunerile de pace sub masca ipocrită a dorinței de a pune capăt măcelului și sub amenințarea de a reîncepe războiul submarin *à outrance*. <<Sentimentalismul>> teuton n-a putut înșela pe nimeni, iar amenințarea reînceperii pirateriei moderne n-a emoționat mai mult decât orice *bluff* german. Războiul a continuat împotriva intereselor Germaniei și faza nouă în care au intrat operațiunile a convins, desigur, pe conducătorii Imperiului german cât de zadarnice sunt uneltirile pacifiste și cât de fatală poate fi cerșetoria păcii în condițiile de azi”.

În ansamblu, aceste încercări – la care s-au adăugat și altele – de a ajunge la o înțelegere sau de a încheia pace separată, au eșuat. Desigur, un anumit rol au avut neînțelegerile între cele două tabere, anumite interese ireconciliabile, precum și divergențele de păreri între puterile din aceeași tabără. Aveau prioritate interesele marilor puteri, manevrându-se, în unele cazuri, cu “principii” pentru a induce în eroare opinia publică, milioanele de soldați ce duceau greul războiului al cărui sfârșit nu se întrezărea încă.

Primăvara anului 1917 aduceau în capitala statului român noi speranțe. La crearea acestei atmosfere o contribuție substanțială a avut opera de reorganizare, refacere și instituire a armatei române, operă realizată cu participarea directă a Misiunii Militare franceze conduse de generalul Berthelot. În cadrul atenției sporite acordate de occidentali, de Franța îndeosebi, României și rezistenței ei în această fază a războiului, se plasează și vizitele la Iași, în mai-iunie 1917, ale ministrului francez al Armamentului, Albert Thomas, ministrului belgian de Război, Vandervelde și generalului american Hugh L. Scott. În ședința reunită, solemnă, a

Parlamentului și a Consiliului de Miniștri în sala Teatrului Național, ministrul francez a adus omagiul său armatei române refăcute și a dat asigurării în direcția sprijinului pe care Franța îl va da realizării idealului național: războiul se va sfârși cu triumful libertății popoarelor, iar “România își va vedea desăvârșită *Unitatea sa*”, cuvinte ce au provocat – remarca ziarele – “clipe de înălțare sufletească și de entuziasm fără margini”. Asigurări asemănătoare a formulat și ministrul belgian, exprimând încrederea hotărâtă în victoria comună.

În cadrul vizitei sale, generalul Hugh Scott, șeful Statului Major al forțelor armate americane, a insistat asupra marelui efort al S.U.A. în război și s-a interesat de trebuințele României. În ședința comună a Parlamentului și a guvernului, a asigurat țara noastră de sprijinul american, a exprimat admirația pentru curajul și puterea poporului român de a trece peste zilele atât de grele din 1916-1917 și a subliniat că S.U.A. vor lupta până la victoria finală, până la asigurarea libertății tuturor națiunilor, indiferent de mărime. Dar, în concordanță cu poziția guvernului american în problemele Europei Centrale, Scott a evitat să angajeze prea mult S.U.A., neprecizând dacă înțelegea prin aceste libertăți numai eliberarea teritoriilor ocupate în 1916 sau drepturile istorice ale României asupra teritoriilor românești din Austro-Ungaria. Dincolo de unele declarații de circumstanță, aceste vizite au sporit încrederea în puterea de rezistență, militară și morală, în fața încercărilor viitoare. O contribuție însemnată în același sens a adus modificarea Constituției în Parlamentul de la Iași.

În mai 1917 s-a trecut la dezbaterile reformelor în Parlament. Modificarea Constituției era necesară pentru a se realiza cadrul juridic în vederea elaborării, imediat după război, a legilor detaliate de expropriere și împrumut, de introducere a votului universal. S-au purtat discuții aprinse, s-au făcut compromisuri cerute de raportul forțelor politice, de caracterul de coaliție a guvernului, au fost lăsate anumite chestiuni nerezolvate, dar cu o majoritate zdrobitoare s-a modificat Constituția. Legea de modificare a fost adoptată la 14 iunie de Adunarea Deputaților, la 20 iunie de Senat, a fost semnată de rege la 9 iulie 1917 și a apărut în “Monitorul Oficial” din 20 iulie 1917. Se prevedea exproprierea pentru cauză de utilitate națională a aproximativ 2 326 000 ha în vederea împrumutării țăranilor și compunerea Adunării Deputaților din deputați aleși prin vot universal; în ce privește Senatul, se menționa numai că se va compune din senatori aleși și Senatori de drept.

Armata română a reușit, în iulie-august 1917, succese de covârșitoare însemnătate militară și politică. Fără a ne propune aici analiza desfășurării bătăliilor de la Mărăști, Mărășești și Oituz, considerăm necesar să subliniem importanța lor în cadrul purtării războiului și al luptei pentru realizarea idealului național. Ostașul român, mai bine pregătit și înzestrat decât în 1916, încurajat prin promisiunea certă a reformelor (90% din armata română era compusă din țărani) și conștient de importanța menținerii teritoriului rămas statului român, a arătat inamicului că “pe aici nu se trece”. Victoriile obținute cu prețul a numeroase jertfe – prea repede și pe nedrept uitate astăzi – au asigurat continuitatea statală ca o condiție *sine qua non* a realizării idealului național. Experiența istorică ne arată greutățile, uneori insurmontabile, pe care le întâmpină un popor în acțiunea de refacere a statului național, odată ce a fost ocupat și/sau desființat. Unirea din 1918 a fost – după cum se știe – rodul amplei acțiuni desfășurate de românii din întreg spațiul continuității etnice; prin victoriile din iulie-august 1917 s-a menținut nucleul statal în jurul căruia au gravitat în continuare forțele de eliberare națională. Lipsa acestui nucleu ar fi creat, fără îndoială, mari dificultăți îndeplinirii obiectivelor pentru care România a intrat în război.

Contribuția rezistenței din sudul Moldovei era văzută în această dublă semnificație, națională și internațională. “Bătându-se pentru dezrobirea moșiei strămoșești – scria ziarul “Mișcarea” la 15 august 1917 – ne batem pentru triumful libertății și al dreptății în omenirea întregă. Biruința este sigură. Nimic și nimeni nu o poate împiedica. Aliații și noi vom învinge [...]. În locul României de ieri vom dobândi România de mâine, așa cum au

mângâiat-o în visurile lor părinții noștri, așa cum o vom lăsa moștenire urmașilor noștri [...]. Înainte pentru România Mare”.

Victoriile obținute de armata română din vara anului 1917 au avut un puternic răsunet în tabăra Antantei, fiind socotite ca una din cele mai importante obținute de coaliție. Comandamentul forțelor armate ale S.U.A. din Europa, generalul Pershing, își exprima entuziasmul pentru comportarea ostașilor români: “Admir splendidul eroism al armatei române, care și-a apărat cu îndârjire pământul patriei”. Generalul Cadorna, comandantul armatei italiene, cerea reprezentantului său militar de pe lângă Marele Cartier General român să exprime Comandamentului român via sa admirație “pentru proba marcantă dată de trupele române în luptele din regiunile Mărăști, Mărășești și Oituz”. Comandamentul trupelor ruse de pe frontul român se exprima la 15 august: “Sunt plin de admirație pentru eroismul trupelor române și felicit comandamentul, ofițerii și soldații tuturor unităților, pentru felul strălucit în care au respins ofensiva inamicului” (Este de reținut faptul că în cursul bătăliei de la Mărășești, desfășurată între 24 iulie și 21 august, trupele române au înlocuit succesiv unitățile rusești contaminate de “pacifismul” propagandei bolșevice, înlocuire care s-a făcut cu noi sacrificii). Mai târziu, generalul Pétain va scrie: “N-am uitat și nu vom uita niciodată [...] că, în 1917, ea [România] a activizat prin credința sa întregul front rus din sud-vest, care fără România s-ar fi prăbușit lamentabil încă din iunie 1917. S-ar fi putut produce atunci un reflux al trupelor germane spre frontul francez ... Ce de calamități s-ar fi putut întâmpla într-un atare caz!”.

Victoriile românești au stăvilat una din cele mai puternice ofensive inițiate de Puterile Centrale pe frontul de est și au barat drumul acestora spre Rusia. Rămânând pe loc, într-o atitudine de fermă apărare – apreciază Seton-Watson – românii au împiedicat pe Mackensen să ocupe Odessa și pe Leopold de Bavaria, Moscova.

Întrebări recapitulative

1. Ce poziție au adoptat factorii militari ruși față de intrarea României în război?
2. În ce au constat oferta de pace făcută Antantei de către Puterile Centrale, prin intermediul S.U.A., în decembrie 1916?
3. Ce loc ocupa România în cadrul întâlnirilor la vârf, germano-austriece, din martie-aprilie 1917?
4. Care este semnificația istorică a rezistenței române din iulie-august 1917?

De la armistițiu la pacea separată

În urma înfrângerilor din iulie-august 1917, comandamentul german a renunțat la operații ofensive pe această porțiune de front. Frontul se stabilizează aici pentru o perioadă a cărei durată nu putea fi, deocamdată, estimată. Între Rusia și armatele Centralilor, în această zonă, continua să existe statul român. Aceasta se confrunta cu noi și dificile probleme, ca urmare, în special, a situației ce se crea în Rusia. Dezorganizarea armatei ruse se accentua în strânsă legătură cu ofensiva propagandei bolșevice, cu evenimentele din octombrie-noiembrie, cu retragerea Rusiei din război, prin numitul “Decret asupra păcii”, dat de puterea bolșevică, la 26 octombrie/8 noiembrie 1917. Cetele de soldați ruși în retragere jefuiau satele, devastau gărilile și trenurile, depozitele, batjocoreau populația. S-a deschis un adevărat front intern, având drept obiectiv dezarmarea și neutralizarea trupelor rusești bolșevizate, care au acționat adesea în forță, ajungându-se la lupte violente în decembrie 1917-ianuarie 1918.

La 13/26 noiembrie 1917, Rusia Sovietică a propus Puterilor Centrale tratative pentru încheierea armistițiului, care s-a semnat la scurt timp, la Brest-Litovsk, în ziua de 22 noiembrie/5 decembrie 1917. Generalul Șcerbacev, care nu recunoștea puterea de la Petrograd, depășit de situația creată în armata sa din Moldova, comunica guvernului român că este nevoit să încheie armistițiul; în acest sens, el îi adresase lui Mackensen (la 3 decembrie) propunerea de a începe discuțiile. Era imposibil pentru armata română, care acționa în același mare front cu trupele rusești, să continue lupta, în timp ce acestea, în cea mai mare parte, refuzau să mai acționeze. “Defecțiunea rusă”, armistițiul și apoi pacea de la Brest-Litovsk au dus la izolarea completă a României, deoarece singura legătură cu aliații occidentali se realizase, atât cât s-a putut, prin teritoriul Rusiei.

Primul ministru, Ion I.C. Brătianu, se confrunta cu probleme dificile. O grupare din guvern, în frunte cu Take Ionescu, se pronunța pentru continuarea rezistenței, în concordanță cu încercarea aliaților occidentali, a Franței în special, de a menține frontul românesc. Înainte și după semnarea armistițiului, Ion I.C. Brătianu le-a explicat occidentalilor – care au făcut presiuni – că menținerea frontului românesc era imposibilă și recomanda o examinare mai atentă a noii situații a României. Aceștia, și în special primul ministru al Franței, Georges Clemenceau miza pe o rezistență a României în colaborare cu Rada ucraineană și cu generalii ruși antibolșevici, în cadrul unui plan schițat de Berthelot. Între guvernul român, misiunile aliate și guvernele pe care acestea le reprezentau, chestiunea a făcut obiectul unor discuții foarte încordate. A intervenit armistițiul rus care a pus pe români și pe aliați în fața unei situații fără altă ieșire.

La 4 decembrie s-a ținut la Iași ședința Consiliului de Miniștri prezidată de regele Ferdinand, cu participarea unor factori militari și politici de primă însemnătate. S-a hotărât ca reprezentanți ai armatei române să participe la tratative, spre a încheia un armistițiu cu caracter pur militar, pe durata cât va ține armistițiul cu rușii. Această poziție a fost comunicată comandamentului trupelor germane de pe frontul respectiv, precizându-se că, “până la noi dispoziții, ostilitățile sunt suspendate pe frontul Siretului, pe care armatele îl ocupă, cu începere de la 5 decembrie 1917, opt ore seara”. Însă, ieșirea temporară din alianță, fără sacrificarea inutilă a potențialului militaro-uman, trebuie săvârșită în anumite condiții, care să nu șteargă cu buretele obligațiile reciproce asumate și, implicit, care să asigure României locul convenit la viitoarea conferință de pace. În urma convorbirilor de la Iași cu miniștrii aliați – precizează I.G. Duca – Brătianu i-a convins că nu avem altă ieșire decât încheierea armistițiului.

La 7 decembrie au început la Focșani tratativele cu participarea factorilor militari reprezentând armatele germane, austro-ungare, bulgare și turcești, armata rusă și armata română. Armistițiul s-a semnat la 9 decembrie. Erau suspendate ostilitățile pe acest front; ele nu puteau fi reluate decât prin denunțarea acestuia cu 72 ore înainte. Oficiul guvernului “Mișcarea” insista, în mai multe articole, asupra necesității armistițiului și își exprima speranța că drepturile noastre nu vor fi uitate. Se explica din nou că “frontul românesc nu putea rămâne ca un factor izolat, cu acțiune independentă și degajată de consecințele unui armistițiu pe întregul front oriental”. Actul avea caracter exclusiv militar și nu însemna o renunțare la obiectivele stabilite inițial: “În vârtejul luptei sau în acalmia armistițiului, în mersul evenimentelor favorabile sau în survenirea evenimentelor vitrege, sufletele să rămână vecinic închinat idealurilor scumpe, care au fixat atitudinea statului român și care formează crezul conștiinței noastre naționale”. Armistițiul a ridicat o serie de întrebări referitoare la acțiunea României în război și la viitorul imediat. ”În plină putere și dorință de a lupta, armata noastră – va consemna, câțiva ani mai târziu, C. Kirițescu – trebuia să puie arma jos, nu înfrântă de dușman, ci trădată de aliat. Însemna aceasta oare sfârșitul războiului, înfrângerea, renunțarea la toate idealurile pentru care intrasem în luptă, poate chiar ciopârțirea țării? Fuseseră oare zadarnice mormanele de ruine și de cadavre pe care trebuise să le grămădim pe tot cuprinsul țării? Iată întrebările pe care le pune mintea românească, silindu-se a citi răspunsul în întunecul nopții de tragedie ce începea a învălui țara din clipa fatală a încheierii silite a armistițiului de la Focșani”.

Ca urmare a insistențelor lui Brătianu, încheierea armistițiului a primit – într-o anumită formă – consimțământul Franței, Angliei, S.U.A. și Italiei. Reprezentanții acestor state la Iași precizau, într-o notă colectivă, că este “o datorie a recunoaște întinderea sacrificiilor ce poporul românesc și eroica lui armată [...] au răbdat cu atâta credință pentru cauza comună a României și Înțelegerii”. Dacă încercarea de a organiza un nou front nu ar reuși, atunci “Înțelegera va trebui să recunoască că alianța și-a îndeplinit cu loialitate angajamentele”.

Și după încheierea armistițiului, presiunile Alianților au continuat, deși situația României se înrăutățea. În afara greutăților externe, Brătianu se confrunta și cu poziția grupării din guvern condusă de Take Ionescu, ce risca să provoace o criză ministerială. Take Ionescu susținea ca autoritățile centrale să se retragă în sudul Rusiei, iar armata română să lupte în continuare împotriva Puterilor Centrale. El sprijinea propunerea șefului Misiunii franceze, condusă de generalul Berthelot. Reluând propunerea Misiunii, la 23 decembrie 1917 Clemenceau și lordul Milner au semnat la Paris o convenție în baza căreia Franța se angaja să organizeze rezistența României în sudul Rusiei. “Singurele baze de discuție – nota Berthelot la 5 ianuarie 1918 – trebuie să fie menținerea frontului”. Contrara realității, el aprecia că rezistența armatei române “poate, fără greutate, să-și păstreze teritoriul care i-a mai rămas încă, pentru că germanii nu vor fi în stare să i-l ia”. Guvernul francez încerca să mențină cu orice preț frontul românesc, pentru a slăbi ofensiva germană de pe frontul de vest.

În interior, evenimentele deveneau amenințătoare. În decembrie 1917, agitațiile rușilor de lângă Iași, în frunte cu un sovietic condus de Roschal, au devenit deosebit de puternice. C. Argetoianu va consemna în memoriile sale: “În lupta împotriva lui Șerbacev, Roschal a ajuns până la plănuirea asasinării generalului și detronării regelui Ferdinand în scopul introducerii regimului bolșevic și în România [...]. Generalul Șerbacev, generalul Berthelot și toți ofițerii francezi insistau pe lângă guvernul nostru să o ia înainte și să dezarmeze pe ruși”. În noaptea de 8-9/21-22 decembrie 1917 a avut loc ședința Consiliului de Miniștri (cu participarea și a generalului Prezan), care a hotărât dezarmarea trupelor rusești bolșevizate. La Iași, această dezarmare s-a efectuat fără incidente. Mai greu au mers lucrurile în restul teritoriului, în săptămânile următoare. În luptele de la Galați, Pașcani, Fălticeni, Mihăileni ș.a. rezistența rușilor a fost înfrântă. S-a efectuat dezarmarea, neutralizarea și evacuarea trupelor respective

peste Prut. Acțiunea va fi continuată, căpătând noi valențe în contextul intensificării mișcării de eliberare a românilor dintre Prut și Nistru.

În ultimele zile ale anului 1917, tensiunea dintre România și Rusia Sovietică s-a accentuat puternic. La 31 decembrie (st.v.) s-a produs arestarea ministrului nostru la Petrograd, C. Diamandy, și a personalului legației, ca reacție la măsurile luate de autoritățile românești față de trupele rusești. În urma protestului colectiv al corpului diplomatic din Petrograd, Diamandy și personalul legației au fost puși în libertate la 2 ianuarie 1918.

În condiții de care nu ne ocupăm aici, mișcarea de eliberare națională a românilor din Basarabia se accelera într-un ritm nebănuit până atunci. La 2/15 decembrie 1917, Sfatul Țării a adoptat *Declarația* prin care se proclama Republica Democratică Moldovenească, care urma să intre în alcătuirea unei virtuale Republici Federative Democratice Rusești, “ca părtași cu aceleași drepturi”. Sfatul Țării și Consiliul Directorilor nu au putut ameliora situația care devenea deosebit de gravă în primele zile ale anului 1918. Propaganda bolșevică tot mai intensă era însoțită de acțiuni anarhiste, devastări și omoruri, atacuri deschise împotriva autorităților noii republici. La solicitarea directă a Sfatului Țării, la solicitarea unor oficialități civile și militare străine interesate în apărarea depozitelor, a căilor de comunicație, a menținerii ordinii, la solicitarea locuitorilor din zonele jefuite s-a produs – începând cu 10/23 ianuarie 1918 – intrarea armatei române în Basarabia. Reacția guvernului bolșevic de la Petrograd, care *nu mai ținea seama acum* pentru Republica condusă de Sfatul Țării de lozincă “autodeterminării până la despărțirea de stat”, s-a concretizat în ruperea relațiilor diplomatice cu România. La 13/26 ianuarie 1918 a fost transmisă la radio hotărârea Consiliului Comisarilor Poporului din Petrograd, prin care se întrerupeau relațiile diplomatice cu România, se reținea tezaurul și guvernul Șcerbacev era declarat “dușman al poporului”; hotărârea a fost primită de guvernul român la 15/28 ianuarie. Guvernul sovietic declara tezaurul aflat la Moscova “intangibil pentru oligarhia română” și se angaja a-l conserva și “a-l remite în mâinile poporului roman”. Guvernul sovietic – va scrie Gh. Brătianu – a reacționat cu o violență care arăta cât de mult îi fuseseră frustrate intențiile. La 12 ianuarie, generalul Prezan a adresat cetățenilor Republicii Moldovenești o proclamație ce preciza obiectivele acțiunii: întronarea rânduielii și liniștii “în satele și târgurile voastre, punând la adăpost viața și avutul întregului popor împotriva răufăcătorilor” și asigurarea transporturilor “celor trebuincioase pentru traiul armatelor ruse și române, care fac paza la hotarele noastre, apărând prin aceasta și hotarele țării voastre”. La 13/26 ianuarie comunicatul Marelui Stat Major anunța intrarea trupelor române în Chișinău. Generalul Boișteanu a adresat, la rându-i, o proclamație locuitorilor orașului, mulțumind pentru primirea făcută trupelor române și asigurându-i că toate măsurile adoptate pentru a scăpa “cât mai curând de nenoricirea anarhiei” vor fi însuflețite de principiile de libertate și egalitate ce domnesc în statul român democratic. Sfatul Țării și Consiliul Directorilor au mulțumit pentru sprijinul primit. Guvernul Republicii Moldovenești, “luând act de simțăminte prietenești cu care România a venit în ajutorul său pentru restabilirea ordinii, trimite guvernului român mulțumirile sale frățești”. Totodată, se exprima adâncă mâhnire de a nu fi putut împiedica arestarea unor români militari și civili din cuprinsul Republicii, printre care și Lucasievici, reprezentantul guvernului român la Chișinău. Semnificative pentru obiectivul acțiunii armatei române în Basarabia sunt precizările făcute de ministrul Franței în România, Saint-Aulaire, în numele său și al colegilor săi acreditați în țara noastră, transmise consulului Franței la Chișinău, prin nota din 15 ianuarie: “Toți colegii mei, Miniștrii Puterilor Aliate și eu însumi suntem autorizați să vă declarăm oficial că intrarea trupelor române în Basarabia este o măsură pur militară, având ca obiectiv asigurarea funcționării normale a spatelui frontului ruso-român, conform regulilor stabilite pentru toate statele beligerante”. Într-un plan mai general, în a doua jumătate a lunii ianuarie 1918, la Iași s-a subliniat permanența legăturilor noastre cu aliații occidentali, încrederea în sprijinul acestora, chiar dacă am fost nevoiți să încheiem armistițiul.

La 24 ianuarie 1918, Sfatul Țării a proclamat, în unanimitate, independența. *Declarația* preciza că “împrejurările politice împiedică azi cu desăvârșire” unirea în cadrul preconizatei republici democratice federative ruse, că Ucraina “s-a proclamat neatârnată și noi astfel ne-am despărțit de Rusia și de republicirile alcătuire în vechile ei hotare. În astfel de împrejurări și noi suntem siliți să ne proclamăm, în unire cu voința norodului, Republica Democratică Moldovenească slobodă, de sine stătătoare și neatârnată, având ea singură dreptul de a-și hotărî soarta în viitor”. Sfatul Țării și Consiliul de Miniștri (noua denumire a Consiliului Directorilor) vor convoca “cât mai degrabă, adunarea poporană pe temeiul glăsurii obștești”, care va hotărî “rânduiala lăuntrică în țară și legăturile ei de unire cu alte țări, dacă aceasta o va cere binele popoarelor republicii noastre”. Parlamentul de la Iași, prin Em. Porumbaru – președintele Senatului și V. Morțun – președintele Adunării Deputaților, a salutat printr-o telegramă adoptarea *Declarației* și își exprima încrederea într-o colaborare tot mai strânsă, pe baza principiilor democratice și a unității sufletești care s-a manifestat permanent. Se exprima, și cu acest prilej, satisfacția pentru ajutorul pe care poporul român l-a putut da, răspunzând chemării Sfatului Țării, punând “oștile sale în slujba tinerii Republici Moldovenești, pentru apărarea rânduiei în lăuntru ei și a vieții sale de republică nouă și neatârnată”.

În ianuarie 1918, atât România cât și Republica Moldovenească erau supuse unor presiuni tot mai puternice. Din partea Puterilor Centrale, aceste presiuni asupra guvernului român căpătau caracter ultimativ, în sensul începerii imediate a tratativelor de pace. Asupra tinerii Republici de la Chișinău, un pericol iminent îl reprezentau pretențiile tot mai insistente ale Ucrainei asupra Basarabiei sau a unor părți din aceasta.

Poziția președintelui S.U.A. de menținere a Austro-Ungariei, realuată la sfârșitul anului 1917 și începutul anului 1918, a accentuat izolarea diplomatică a României, acționând – într-un anumit sens – în direcția încheierii păcii separate. Așa cum s-a mai arătat, chiar atunci când a declarat război Austro-Ungariei (după aproximativ nouă luni de la intrarea în război împotriva Germaniei), președintele Wilson a precizat în Congres că nu urmărește dezmembrarea ei. “Cele 14 puncte” ale lui Wilson, elaborate în ianuarie 1918, reluau această poziție: Austro-Ungaria trebuia menținută, precizându-se autonomia popoarelor asuprite și numai pentru Polonia, independența. Între alte prevederi, se înscria aceea a evacuării, de către trupele Puterilor Centrale, a României și a restabilirii ei teritoriale, fără a se vorbi nimic de drepturile ei naționale. Oricum, principiile generale recunoscute de “Cele 14 puncte” referitoare la satisfacerea aspirațiilor popoarelor asuprite erau incompatibile cu atitudinea binevoitoare față de Austro-Ungaria. Libertatea de mișcare pe care și-o rezerva pentru sfârșitul războiului era deschis exprimată de Wilson în scrisoarea adresată secretarului de Stat, Lansing, la 29 ianuarie 1918: “Știți că sunt puternic atras de ideea că naționalitatea este baza stabilirii limitelor teritoriale. Cu toate acestea, cred că nu o putem adopta invariabil și, în anumite cazuri, trebuie avute în vedere frontierele naturale, frontierele strategice și modificate frontierele bazate pe criteriul național”. Nimeni nu își închipuia trasarea, la sfârșitul războiului, a unor frontiere perfecte; factorii naturali și strategici trebuiau luați în considerare, dar modificarea, în viitor, a frontierelor bazate pe criteriul național a stârnit neliniște în rândul popoarelor din Imperiu și al conaționalilor lor din afară. Mai mulți oameni politici și-au exprimat dezamăgirea față de “Cele 14 puncte” și de alte declarații ale președintelui. Până și Vopicka, reprezentantul S.U.A. în România, era dezorientat de poziția guvernului său. Animat de bune intenții, dar în dezacord cu Washington-ul, Vopicka întreținea la Iași speranța sprijinirii de către S.U.A. a dezideratelor românești. Mesajul președintelui S.U.A., adresat regelui României la începutul noului an, exprima sentimentele de simpatie și admirație pentru poporul român, “pentru apărarea integrității naționale și libertății României de dominația militarismului german”. Era subînțeles, în mesaj, teritoriul antebelic și nu se făcea nici o precizare în chestiunea teritoriilor de peste munți.

Apreciind că majoritatea cercurilor conducătoare și a opiniei publice românești erau pentru încheierea păcii separate, ministrul Belgiei la Iași îi comunica ministrului său de Externe că “recentele discursuri prin care d-nii Wilson și Lloyd George au definit scopurile războiului Statelor Unite și Marii Britanii și în care România le-a reținut foarte puțin atenția, au împins-o și mai mult pe această cale”. În acest context, diplomația franceză a încercat să obțină adoptarea de către puterile aliate și de S.U.A. a unei declarații comune prin care să se recunoască promisiunile făcute României în 1916. La 18 februarie, guvernul american, nedorind o angajare comună, a răspuns negativ, cu precizarea că va trimite instrucțiuni separate lui Vopicka. Este de reținut și preocuparea, de pe poziții specifice, proprii, atât a Antantei cât și a Puterilor Centrale de a utiliza, România în sprijinul Radei Ucrainene și, în general, pentru o intervenție împotriva Rusiei Sovietice. Pretențiile teritoriale ale Radei nu erau de natură să favorizeze o apropiere, nicidecum o colaborare. Nici acum, nici în anii următori, România nu s-a angajat într-o astfel de intervenție.

La 27 ianuarie/9 februarie Puterile Centrale au încheiat tratatul de pace cu Rada Ucraineană; între altele, trupele acestora treceau la ocuparea teritoriului ucrainean, în primul rând cu preocuparea de a obține produsele agroalimentare de care aveau atâta nevoie. În urma ruperii tratatelor de la Brest-Litovsk, trupele germano-austriece au pătruns adânc pe teritoriul sovietic. La 18 februarie/3 martie 1918, guvernul sovietic încheia pacea cu Puterile Centrale: Rusia Sovietică ceda Finlanda, Polonia, țările baltice și recunoștea “independența” Ucrainei, dar cu prezența pe teritoriul ei a armatelor germane și austro-ungare. Acest fapt le-a permis Centralilor să controleze spatele frontului român. România era înconjurată, fără posibilitatea de a primi vreun ajutor din afară și de a se retrage, în caz de înfrângere.

După depunerea mandatului de către Brătianu, Regele l-a însărcinat pe generalul Averescu cu formarea noului guvern (29 ianuarie/11 februarie) cu misiunea de a lua legătura cu reprezentanții Puterilor Centrale de la București. În cadrul acestor tratative desfășurate la Buftea, Al. Averescu a protestat, la 11/24 februarie, față de condițiile extrem de grele impuse României. Ministrul de Externe al Austro-Ungariei, Czernin, amenința că dacă românii vor reîncepe ositilitățile, armata va fi zdrobită și România “va dispărea de pe harta Europei”. În discuția din aceeași zi, dintre generalul austriac Hranilovici și colonelul român C. Ressel, la precizarea acestuia din urmă că România mai are o armată care se poate opune, generalul austriac a ripostat: “O știm și noi, dar ce veți putea face față de situația în care vă găsiți, complet încercuiți de trupele noastre ce vor veni prin Ucraina și Basarabia, în spatele dvs. [...]. Vom aduce diviziile noastre ce s-au eliberat de pe frontal rusesc și vom face o operație de trupe zdrobitor de superioare pentru a isprăvi cât mai repede. Dar atunci, v-o pot spune, atunci nu va mai fi vorba de concesi din partea noastră și dvs. veți dispărea ca țară”.

Alături de elemente reale în aceste amenințări, se manifestau și unele exagerări, în sensul că Germania nu ar fi permis o asemenea “soluție” care să pună în pericol atât realizarea pretențiilor sale economice pe seama României, cât și, în perspectivă, realizarea întregului plan al Mitteleuropei. Pe de altă parte, la 16 februarie 1918, Carol îl ruga insistent pe Wilhelm al II-lea să nu pună condiții economice prea grele României, care ar împiedica pe viitor orice apropiere și “va menține permanent vie la toți românii străduința de a scutura un astfel de jug”.

Misiunea guvernului Averescu a fost extrem de dificilă, fiind în discuție probleme grave pentru statul român: cedarea Dobrogei, modificarea frontierei de-a lungul Carpaților, marii concesi economice, schimbarea dinastiei, demobilizarea armatei s.a. Problema atitudinii României a format obiectul a trei Consilii de Coroană, desfășurate în zilele de 17-18 februarie/2-4 martie. S-a stabilit, după ce între timp problema dinastiei a fost scoasă din discuție, ca textul tratatului de pace să fie abordat în bloc, fără a se negocia pe articole, pentru a se dezvălui caracterul de dictat al acestuia. Al. Averescu a precizat că soluția acceptării condițiilor era singura posibilă: se salva dinastia și se înlesnea unirea Basarabiei, Puterile

Centrale (Germania, în special) promițând sprijin diplomatic în acest sens. La 20 februarie/5 martie au fost semnate la Bufta protocolul de prelungire a armistițiului între România și Puterile Centrale cu încă 14 zile și preliminarile tratatului de pace.

La Iași, îngrijorarea a sporit la aflarea știrii că misiunile militare străine trebuiau să părăsească România. S-a exprimat, în diferite cercuri, recunoștința pentru “acei care ne-au ajutat și au luptat alături de noi”, cu gândul că legăturile nu vor fi întrerupte cu totul. Miniștrii statelor occidentale au rămas în continuare la Iași, așteptând și ei momentul potrivit pentru reluarea legăturilor rămase, în fond, nedesfăute. În acest sens, semnificativ este raportul pe care cancelarul Germaniei îl primea, în august 1918, de la București, referitor, între altele, la legătura permanentă între Ion I.C. Brătianu și Legația franceză de la Iași.

La începutul tratatelor de pace, guvernul ucrainean, care încheiase deja pacea separată cu Puterile Centrale, trimitea acestora o notă în care afirma că “Basarabia, din punct de vedere etnografic, economic și politic, formează o unitate indivizibilă cu teritoriul Ucrainei” și cerea să participe la tratativele de la București. Autoritățile de la Kiev își arogau dreptul de a include delegați basarabeni în cadrul delegației ucrainene, dar nu acceptau posibilitatea unei delegații aparte a Basarabiei independente. În noua situație militară și diplomatică de la începutul anului 1918, România a fost nevoită să ajungă la o “înțelegere” cu Puterile Centrale, “înțelegere” ce a constituit în chestiunea Basarabiei un factor favorizant. În continuarea vechii promisiuni și urmărind acceptarea de către România a condițiilor sale economice, Germania (și mai puțin Austro-Ungaria, care dorea anexarea unei zone din nordul Basarabiei) s-a opus pretențiilor ucrainene asupra Basarabiei și, implicit, a fost de acord cu soluția românească a problemei. Ministrul de Externe german, Kühlmann, pe care Averescu îl asigura, din motive tactice, că România dorea să vadă în Republica Moldovenească un stat independent, considera neîntemeiată pretențiile Ucrainei. Deoarece – așa cum a subliniat Paul Cernovodeanu – România a refuzat să discute problema Basarabiei în cadrul tratatelor de pace cu Puterile Centrale, iar acestea nu și-au formulat un interes special în această privință, chestiunea participării la negocieri, atât a delegației ucrainene, cât și a celei basarabene, a căzut. Germania se va opune și dorinței Bulgariei de a obține, în întregime, Dobrogea, prin tratatul de pace.

Într-o atmosferă deosebit de tensionată, Al. Marghiloman a fost numit prim-ministru la 5/18 martie 1918. “Rezerva regală” din timpul primului război mondial intra în funcțiune. Menirea noului guvern era de a continua tratativele și a încheia pacea cu Puterile Centrale, de a asigura – precizează Ion Bulei – un *modus vivendi* cu austro-germanii, la discreția cărora se afla țara, până la încheierea unei păci generale. Cu grele sacrificii teritoriale, economice, militare, calea diplomatică a asigurat menținerea statului român; în același timp, guvernul Al. Marghiloman a urmărit cu atenție evenimentele din Basarabia și a venit în întâmpinarea lor, contribuind la apropierea unirii. Guvernul Marghiloman a fost nevoit să accepte, la 24 aprilie/7 mai 1918, tratatul de pace, care a fost, de fapt, un dictat. C. Kirițescu va scrie câțiva ani mai târziu: “Era continuarea și reglementarea regimului de ocupație militară a țării, cu apăsarea sa despotică și umilitoare, cu stoarcerea celei din urmă resurse a solului și a muncii românești, completată și agravată și cu mutilarea teritoriului ei [...]. Pe când România era dezarmată, iar prin răpirea munților și a Dobrogei era aruncată fără nici o putință de apărare la discreția dușmanilor, Germania își păstra la noi în țară întreg aparatul militar de ocupație și de stoarcere menținând, până la ratificarea păcii, starea de război. După ratificarea tratatului, starea de război devenea *starea de ocupație*, prin menținerea a șase divizii, precum și a <<formațiunilor necesare exploataării economice>> și aceasta fără nici un termen, ci atâta timp cât ocupantul va crede necesar”!

Armata română – în cea mai mare parte – trebuia demobilizată și dezarmată. Austro-Ungaria primea aproximativ în întregime lanțul Munților Carpați (un teritoriu de 5 600 km²), cu importante bogății ale solului și a subsolului și de mare însemnătate strategică. Bulgaria

primea Cadrilaterul și o fâșie din sudul județului Constanța; restul Dobrogei trecea, în *condominium*, celor patru state, lăsându-se României o cale de access spre Constanța. Toate bogățiile țării, și în primul rand petrolul, cerealele, pădurile, intrau sub controlul Puterilor Centrale, a Germaniei în special, pentru o perioadă practic nelimitată. România mai trebuia să plătească Germaniei și Austro-Ungariei importante sume de bani, să renunțe la orice îndemnizații în contul pagubelor pricinuite pe teritoriul său de către acestea etc.

Cu toate aceste prevederi impuse românilor, presa germană l-a acuzat, chiar, pe Kühlmann de a fi tratat România cu “o generozitate deplasată”. I se reproșa, de asemenea, ministrului de Externe de a se fi lăsat influențat de Austro-Ungaria și Bulgaria, cărora le-a favorizat interesele în defavoarea celor germane. “Münchener Neueste Nachrichten” scria, cu cinism: “Dacă nu a fost pedepsită România cu o despăgubire de război, dacă i s-a lăsat un teritoriu care-i permitea să facă figură de stat, aceasta pentru a pune această țară în măsură să asigure Germaniei avantajele economice de care ea are nevoie [...]. Această țară va face exclusiv parte din sfera influenței Puterilor Centrale”. Presa austriacă nu se arăta așa de optimistă. “Neue Wiener Allgemeine Zeitung” declara: “Această pace nu comportă nici o reconciliere sentimentală. România a încheiat-o pentru că a fost constrânsă. Dar ea speră mereu că tratatul va fi complet transformat în momentul păcii generale”.

Șefi de state, guverne, parlamentari, ziare din Occident au declarat că nu recunoșteau tratatul și dezvăluiau caracterul lui oneros. Raymond Poincaré îi scria lui Ferdinand, exprimându-și opinia că România “trebuie să se resemneze la o pace separată”. La 19 martie, Conferința aliată de la Londra a adoptat o declarație plină de speranță pentru România, căzută victimă necruțătorului regim de dominație al Germaniei; “toate păcile de acest fel, noi nu putem să le recunoaștem, căci ne propunem să lichidăm politica de spoliere dusă de Puterile Centrale, pentru a face loc unui regim de pace durabilă, prin organizarea dreptului”.

Mai multe ziare din Franța insistau asupra gravelor consecințe ale păcii separate, asupra poporului român, formulând, totodată, aprecieri reconfortante, încurajatoare, privind caracterul vremelnic al acestei situații. Ziaristul Gustave Hervé scria, în “La Victoire”: “Încercuită, încătușată, România încetează din ziua de astăzi a mai fi o țară independentă. Ea devine un stat vasal al Pangermaniei. Aceasta este pentru România recompensa gestului ei măreț, care, în vara anului 1916, a făcut-o să se arunce în vâltoare pentru a smulge cele trei milioane de copii ai săi pe care Ungaria îi ține sub jugul ei în Transilvania. Aceasta este recompensa atașamentului său pasionat pentru Franța, marea soră latină, a cărei dragoste contribuia, într-o bună măsură, la intrarea sa în linie [...]. România va avea și ea revanșa ei sau, dacă se va întâmpla altfel va fi pentru că noi înșine vom fi căzut în robie”. Organul de presă al șefului guvernului francez, “L’Homme Libre”, scria că sacrificiul României este provizoriu, “pentru că numai pacea generală va impune condițiile de pace definitiv. Dar până la acea oră, a cărei scadență se apropie prin acțiunea armelor noastre, România va trăi mutilată”. “L’Information” aprecia că “România nu putea decât să cedeze exigențelor inamicilor săi [...]. Dar acest fel de păci, bazate pe opresiune și exploatare, nu țin prea mult [...]. Pacea de la București nu este decât un incident provizoriu al conflictului care pune Puterile Centrale în contradicție deschisă cu toate forțele dreptului din universul civilizată”.

Între semnarea preliminarilor de pace la Buftea și tratatul de la București, se produsese un eveniment de mare importanță pentru națiunea română: unirea Basarabiei cu România, împlinită atunci când pericole grave planau asupra statului român. Atunci când, la 1 martie 1918, a avut loc la Institutul de Anatomie din Iași întâlnirea delegației Basarabiei, compusă din președintele Sfatului Țării, Ion Inculeț și premierul Daniel Ciugureanu, cu oamenii de știință, academicieni și universitari, Bacaloglu remarca: “Dacă azi nori se îngrămădesc în spre apus (pierderea Munților Carpați – n.ns., I.A.), dinspre Basarabia se ivește o geană de lumină”. Rugat să vorbească, N. Iorga le declara oaspeților: “Ați venit la o mare durere a noastră și ne-ați adus o mare mângâiere”. În acele zile s-a discutat modalitatea

concretă de realizare a unirii; s-a adoptat soluția deliberării în Sfatul Țării, guvernul român urmărind să-și exprime poziția oficială după exprimarea votului în forumul de la Chișinău. În cadrul ședinței guvernului din 23 martie, la care au participat Inculeț, Ciugureanu și Halippa, precum și C. Stere, au fost readuse în discuție amenințările ce planau asupra Basarabiei, s-a hotărât ca problema să fie dezbătută în Sfatul Țării, s-a precizat poziția favorabilă a factorului german, au fost tratate aspecte referitoare la reformele democratice.

Hotărârea de unire adoptată în ședința Sfatului Țării în după-amiaza zilei de 27 martie/9 aprilie 1918 a izvorât – apreciază Gh. Brătianu – din conștiința mai clară a comunității naționale și din imposibilitatea practică a menținerii independenței, fără a cădea sub stăpânirea sovietică sau a deveni obiectul intențiilor ucrainene de extindere.

Guvernul român a fost confruntat în continuare cu protestele Radei și ale guvernului ucrainean, care nu recunoșteau hotărârea Sfatului Țării. În cadrul schimbului de note din aprilie-iunie 1918, guvernul român a respins pretențiile Ucrainei, prin răspunsuri argumentate din punct de vedere geografic, etnic și istoric. Un amplu și competent răspuns al guvernului român a fost trimis guvernului Ucrainei de către ministrul Afacerilor Străine, C.C. Arion, la 19 iunie (st.v.). După căderea Imperiului rus – se preciza în notă – Sfatul Țării a guvernat public Basarabia, ca reprezentanță legală, “fără ca cineva să-i fi contestat vreodată drepturile și legitimitatea sa”. Guvernul român nu putea rămâne indiferent, urmărind de a vedea Basarabia bucurându-se de libertățile de care fusese lipsită peste o sută de ani. “Drepturile sale incontestabile au impus și impun totuși României datoria sacră de a veghea ca libertățile în sfârșit cucerite să nu mai poată fi răpite niciodată românilor din Basarabia și această datorie va ști s-o facă respectată, dacă va fi cazul, orice guvern român. Guvernul Regal declară deci din nou că n-a avut niciodată intenția de a cuceri, de a anexa sau a încorpora Basarabia, dar n-ar putea să renunțe la drepturile istorice ale României asupra unui pământ românesc și tocmai din acest drept decurgea pentru el obligația imperioasă de a consimți, în virtutea dreptului istoric imprescriptibil, la dorința formulată de imensa majoritate a populației din Basarabia și de a accepta unirea care garantează definitiv poporului din Basarabia binefacerile libertății lor de care a fost atât de lung timp și injust privat”. Răspunzând “argumentelor” care semănau cu pretențiile țariste, guvernul român își păstra speranța că guvernul Republicii va reexamina toate elementele chestiunii și își exprima convingerea că guvernul de la Kiev își va consacra tot timpul pentru a face din Ucraina, “această țară, atât de frumoasă și de bogată, un factor important de civilizație și de progres în orientul Europei. *El apreciază însă că în zilele noastre nici o țară n-ar putea trăi o viață normală fără să întrețină relații strânse, cordiale și de bună vecinătate cu țările de care o separă frontierele*”.

La începutul lui iulie 1918, același ministru român transmitea legațiilor României din diferite țări o telegramă prin care se exprima îngrijorarea față de intenția guvernului Ucrainei de a reîncepe agitațiile în problema Basarabiei. Se sublinia că “votul Adunării Naționale a Basarabiei este conform principiului proclamat și universal acceptat astăzi de parlament și oamenii de stat europeni: că orice națiune are dreptul de a-și hotărî soarta și viitorul”. Revendicările Ucrainei, care nu au nici un fundament, nici în istorie, nici în principiile de drept, dacă vor fi menținute, vor fi de natură să tulbure, “după părerea noastră, în mod inutil, buna înțelegere ce trebuie să existe între state vecine”. Aceste îngrijorări “se vor transfera”, în scurt timp și pentru mulți ani, asupra Rusiei (Uniunea) Sovietică, care nu recunoștea apartenența Basarabiei la România și punea în pericol însăși integritatea teritorială a statului român, prin activitatea Internaționalei a III-a Comuniste înființată în 1919) și a instrumentului său, Partidul Comunist din România (înființat în 1921).

Întrebări recapitulative

1. Cum s-a ajuns la ruperea relațiilor diplomatice între România și Rusia Sovietică?
2. În ce context internațional s-a produs unirea Basarabiei cu România?
3. Care au fost factorii care au condus la încheierea păcii separate?
4. Ce atitudine a adoptat Ucraina în problema păcii separate și a Basarabiei?

Reintrarea în acțiune

Activitatea românilor aflați în Occident și, mai ales a celor plecați cu un anumit mandat, și-a avut importanța sa la cunoașterea cauzei românești. În iunie 1917 au ajuns în S.U.A., cu asentimentul guvernului român, transilvănenii Vasile Lucaciu și Vasile Stoica, unde au organizat întâlniri cu participarea membrilor coloniilor române. La începutul anului 1918, a luat ființă legația României din S.U.A., condusă de dr. C. Angelescu. Aceasta a transmis un mesaj presei americane, insistând asupra necesității eliberării a peste 4 milioane de români de sub dominația Austro-Ungariei. Existența legației a fost scurtă, încheindu-și activitatea în condițiile încheierii preliminarilor de la Buftea. Un început de propagandă proromânească s-a conturat și în Marea Britanie, prin înființarea, la începutul verii lui 1917, a “Societății Anglo-Române”, în fruntea căreia se afla lordul Hugh Cecil, printre membri figurând arhiepiscopul de Canterbury, vicontele Bryce, precum și publiciștii Wickham Steed și R.W. Seton-Watson.

Cea mai susținută activitate a fost desfășurată la Paris, emigrația română constituindu-se într-o adevărată misiune în apărarea cauzei naționale. În iunie 1917, guvernul român a sprijinit trimiterea unui însemnat grup de intelectuali la Paris, grup care cuprindea, la sfârșitul anului, 30 de profesori și 40 de parlamentari români, între care Toma Stelian, Thoma Ionescu, dr. N. Lupu, S. Mândrescu, D. Drăghicescu, O. Tafrali, Traian Lalescu și alții. Din ianuarie 1917 și până în iunie 1919, a apărut săptămânalul “La Roumanie” (condus de Pavel Brătășanu), care a contribuit substanțial la cunoașterea situației românilor de pe ambele versanturi ale Carpaților, în diferite etape ale războiului și a protestat energic față de condițiile impuse țării noastre prin pacea de la București.

La 9 aprilie 1918 se deschideau la Roma lucrările Congresului Naționalităților din Austro-Ungaria, la care au participat, din partea românilor, Simion Mândrescu, dr. N. Lupu, G. Mironescu, D. Drăghicescu ș.a. Congresul a adoptat o declarație finală, prin care se proclama dreptul fiecărui popor asuprit din Monarhie “de a-și construi unitatea sa națională sau de a și-o completa, pentru a ajunge în deplina independență politică și economică”; în fond, era vizată dizlocarea Austro-Ungariei. În scurt timp, tot mai multe personalități politice din Occident s-au convins de justetea obiectivelor formulate la Roma.

La scurt timp după Congresul de la Roma, s-a constituit la Paris, “Comitetul Național al Românilor din Transilvania și Bucovina” (17/30 aprilie 1918), în frunte cu Traian Vuia. *Declarația* exprima dorința vie a eliberării de sub dominația imperială, chemînd pe toți românii la o acțiune unită în vederea realizării acestui obiectiv. Comitetul a editat publicația bilunară “La Transylvanie”, care și-a atras și sprijinul unor importante personalități ale vieții politice și științifice din Franța.

Sosirea lui Take Ionescu la Paris (22 iulie 1918) a impulsionat activitatea emigrației române. Împreună cu N. Titulescu și cu alți colaboratori, Take Ionescu a vizitat Londra, unde a avut întrevederi cu primul ministru Lloyd George, cu alți oameni politici și a luat legătura cu reprezentanți ai altor naționalități din Austro-Ungaria. Aici desfășura o activitate substanțială George Moroianu, care lucra la Ministerul de Externe, în problemele românești. La Paris, o amplă serie de articole din “La Roumanie” condamna politica de asuprire a naționalităților din Austro-Ungaria și se aduceau argumente temeinice în direcția constituirii statelor naționale. În 1918 au fost editate mai multe lucrări în apărarea drepturilor românilor.

În S.U.A. s-a ajuns la o înțelegere în vederea organizării unei colaborări între Th. Masaryk, din partea ceho-slovacilor, J.J. Paderewski, purtătorul intereselor poloneze, Hinko Hinković, reprezentantul sârbilor și V. Stoica, din partea emigrației române. La 5 iulie 1918,

lua ființă “Liga Națională Română”, condusă de V. Stoica; împreună cu acesta, dr. Lupu, sosit în august, Ludovic Mrazec și alții au dezvoltat propaganda emigrației române, prin articole în presa americană, prin conferințe, cărți, prin contacte cu personalități politice americane etc. La 15 septembrie, s-a desfășurat la New York întrunirea a peste 4 000 de reprezentanți ai naționalităților din Austro-Ungaria, care s-a pronunțat din nou pentru desfacerea Imperiului. La 20 septembrie, V. Stoica, Th. Masaryk, J. Paderewski și H. Hinković erau primiți în audiență de președintele Wilson, cărui i-au înmănat moțiunii întrunirii. Președintele, care din iulie 1918, ajunsese la această concluzie, le-a declarat că Monarhia “nu mai poate fi ținută în picioare”.

În Italia, la 19 iunie 1918, lua ființă “Comitetul de Acțiune al Românilor din Transilvania, Banat și Bucovina” condus de S. Mândrescu. Paralel cu activitatea desfășurată în vederea organizării legiunii române, Comitetul a inițiat diferite manifestări publice, între care și marea manifestație de la Forul lui Traian (25 august) în favoarea României (în colaborare cu Comitetul Italian “Pro-romeni”).

La începutul toamnei, se simțea nevoia unui organism care să coordoneze acțiunile emigrației. După ce la 6 septembrie, întrunirea de la Paris a pus problema organizării unui comitet național român, la 3 octombrie 1918 s-a înființat Consiliul Național al Unității Române, cu o largă reprezentare a românilor, avându-l ca președinte pe Take Ionescu, iar ca vicepreședinți pe V. Lucaciu, O. Goga, dr. C. Angelescu și Jean Th. Florescu. Din comitetul Consiliului mai făceau parte: dr. I. Cantacuzino, N. Titulescu, P. Brătășanu, Thoma Ionescu, Traian Vuia, D. Drăghicescu, C. Diamandy, S. Mândrescu, I. Ursu, C. Mille, I. Găvănescu, Lever Bocu, V. Stroescu ș.a. Recunoașterea oficială a C.N.U.R. ca reprezentant autorizat al aspirațiilor tuturor românilor a fost înlesnită de precipitarea evenimentelor de la sfârșitul războiului. Această recunoaștere s-a făcut de către ministerul de Externe francez, S. Pichon, la 12 octombrie, de secretarul de Stat Lansing, la 5 noiembrie, de Balfour, ministrul de Externe britanic, la 11 noiembrie și de Sonnino, ministrul de Externe Italian, la 22 noiembrie 1918. Consiliul a desfășurat o intensă activitate, combatând ultimele încercări de federalizare a Imperiului austro-ungar sau de menținere a “Ungariei Mari”. Ziarul “La Roumanie” (cărui i s-a adăugat subtitlul “Organ săptămânal al unității naționale române”) publica în fiecare număr știri referitoare la evenimentele din Bucovina și Transilvania, reproducea documentele fundamentale ale mișcării naționale, comentându-le și demonstrând astfel că problema unirii nu era doar dorința unui grup de refugiați în Occident, ci aspirația unei națiuni întregi.

Activitatea desfășurată în străinătate a dat roade, constituindu-se într-o contribuție importantă la cunoașterea și înțelegerea cauzei românești. Totodată, ea a fost plină de învățăminte. “Misionarii cauzei române în străinătate – va scrie C. Kirițescu – și-au îndeplinit cu jertfe personale o datorie patriotică. Ei au adus țării lor mari servicii și au dovedit în același timp cât rău pot face unei țări ignoranța în care se găsesc străinii, în special prietenii, despre adevăratele stări de lucruri din acea țară, informațiile neexacte, tendențioase sau calomioase ce li se dau de dușmani. Și, în ce ne privește pe noi, efectele s-au putut constata mai cu seamă în timpul discuțiilor de la Conferința păcii”.

Către mijlocul anului 1918 s-au produs anumite modificări în orientarea și politica externă a Aliatilor, modificări impuse de realitatea, mult prea evidentă, a dizlocării Imperiului austro-ungar, a intrării luptei naționale a popoarelor asuprite într-o fază hotărâtoare, de mersul operațiilor militare defavorabil Puterilor Centrale. Sub presiunea evenimentelor, la sfârșitul lunii mai 1918 Clemenceau aprobă rezoluția Congresului desfășurat la Roma, care consacra dreptul fiecărei națiuni de a se constitui în state independente. La începutul lui iunie, Consiliul Superior de Război de la Versailles proclamă necesitatea creării statului polonez și își exprima simpatia pentru aspirațiile naționale celorlalte popoare asuprite din Austro-Ungaria; la 30 iunie Franța recunoaște oficial dreptul de independență a Cehoslovaciei.

În urma unei documentări mai serioase privind noile realități din Imperiul austro-ungar, la 10 mai 1918, Lansing a adresat o scrisoare președintelui Wilson, în care își exprima părerea că S.U.A. trebuia să sprijine lupta popoarelor din acest stat multinațional; în aceeași zi, Wilson a aprobat noua atitudine, mai ales că, între timp, se convinsese că desprinderea Austro-Ungariei de Germania era atunci irealizabilă. La 29 mai 1918, Lansing a proclamat oficial și a comunicat misiunilor sale diplomatice noua poziție a guvernului S.U.A., chiar dacă – a precizat B. Rangheț – nu era formulată cu toată claritatea. Chiar în această fază, guvernul american evita să se angajeze prea mult față de România. Atunci când o delegație română a remis, în iunie 1918, lui Sharp, ambasadorul S.U.A. în Franța, un memoriu adresat președintelui Wilson, acesta a răspuns, între altele: “Guvernul simpatizează sincer cu aspirațiile legitime ale României, exprimate în memoriu și are speranța fermă că poporul român se va bucura prin urmare de o situație bună care va compensa, într-o anumită măsură, suferințele și nenorocirile actuale”. De fapt, guvernul american nu-și lua nici un angajament concret, declarația președintelui menținându-se la nivelul unor promisiuni generale.

Depășindu-se intențiile lui Lansing, declarația din 29 mai a avut un puternic ecou în opinia publică din numeroase țări. Supus unei astfel de presiuni, Lansing a mers mai departe și a redactat, la 24 iunie 1918, un *Memorandum asupra politicii Statelor Unite față de naționalitățile din cadrul Imperiului austro-ungar*, aprobat de președinte la 27 iulie 1918. Era recunoscută deschis necesitatea înlocuirii Austro-Ungariei cu statele naționale.

Avansând puțin în timp, să consemnăm intervenția ministrului S.U.A. în România, Ch. Vopicka, în cadrul manifestărilor prilejuite la Chișinău de împlinirea, în octombrie 1918, a unui an de la Congresul Moldovenesc al soldaților și ofițerilor. Vorbitorii au trecut în revistă momentele luptei pentru unirea Basarabiei, considerată ca o etapă importantă în acțiunea de unire a celorlalte provincii românești și era respinsă încercarea de federalizare a monarhiei austro-ungare, prin manifestul Împăratului din 3/16 octombrie 1918. Ch. Vopicka aducea salutul statului american și declara că “unirea tuturor românilor va fi sprijinită cu toate forțele de care dispune Statele Unite, căci idealul acestui război pentru care a intrat America este dezrobirea și libertatea popoarelor care au fost subjugate și speculate de atâta vreme”. În numele Statelor Unite el declara: “Ura! Să trăiască România Mare! România cea frumoasă, împreună cu Transilvania, Bucovina, Basarabia, pentru care vom lupta pe toate căile pentru a-i da posibilitatea la noua înflorire și cu idealul realizat. Trăiască România Mare!”. Ca și în alte rânduri, reprezentantul S.U.A. și-a depășit atribuțiile, fiind vorba – va declara la scurt timp – de un punct de vedere propriu. De altfel, după câteva zile, în presă a apărut “textul oficial” al acestui salut (în ziarul “Mișcarea” din 29 octombrie), care se deosebea substanțial de cel rostit cu adevărat. Este de presupus că intervenția promptă a Washington-ului l-a silit să retracteze cele afirmate, dispărând orice sprijin referitor la recunoașterea unirii Basarabiei cu România; se exprima o oarecare speranță că unirea Bucovinei și a Transilvaniei vor fi recunoscute la viitoarea conferință de pace. După ce se menționa că România s-a unit cu Aliații și prin marile ei jertfe și-a câștigat locul lângă națiunile respective, după ce reamintea obiectivele urmărite de Franța, Anglia și S.U.A. prin participarea la război, Vopicka “preciza”: “Principiile proclamate de președintele Wilson sunt o garanție că integritatea României (a vechii României – n.ns., I.A.) va fi respectată; sper și doresc ca aspirațiile românești privitoare la Bucovina și Ardeal vor fi îndeplinite și că le vom sărbători la încheierea păcii generale”. În același număr al ziarului se publica mesajul secretarului de Stat american, Robert Lansing, formulat în termeni vagi pentru stadiul de atunci, avansat, al luptei pentru unitatea națională. Guvernul S.U.A. se îngrijește de aspirațiile poporului român, atât din exteriorul, cât și în limitele Regatului Român [...]. Guvernul Statelor Unite simpatizează adânc și nu va neglija să exercite într-un bun moment influența sa ca justele drepturi politice și teritoriile ale poporului român să fie obținute și asigurate contra oricărei agresiuni străine”.

Superioritatea economico-militară a Înțelegerii era tot mai evidentă în fața unui dușman slăbit din interior, în primul rând. Generalul Foch, numit comandant suprem al armatelor aliate din Franța, a răspuns ofensivei germane cu o contraofensivă riguroasă (“a doua bătălie de a Marna”, 27 iulie-7 august); la 8 august este străpuns frontul german pe Somme. La 26 septembrie 1918, începe ofensiva generală, hotărâtoare, a forțelor aliate. Însuși Kühlmann se pronunță pentru tratative, fapt ce-i atrage demiterea. Încercările ministrului de Externe austriac de a iniția convorbiri secrete au fost respinse în septembrie 1918. Încă la 10 august, Carol informase Berlinul că, dacă o pace generală nu va fi încheiată până la sfârșitul anului (era prea optimist!) Austro-Ungaria va fi obligată să trateze separat.

În Peninsula Balcanică, frontul se stabilizase, de aproape doi ani, lângă Monastir. Spre deosebire de Joffre și Kitchener, Foch acorda o importanță mai mare acestui front, ce intrase sub comanda generalului Franchet d'Espérey. Armata sa, mai puternică decât cea condusă de Sarrail, acoperea un front continuu de la Adriatica la Marea Egee. La mijlocul lui septembrie, d'Espérey străpungea frontal bulgar și declanșa o ofensivă fulgerătoare. La 29 septembrie, Bulgaria a capitulat și a iscălit armistițiul la Salonic. Despărțită prin aceasta de Austro-Ungaria și bătută în Siria, Turcia a încheiat armistițiul la Mudros (30 octombrie 1918). D'Espérey înaintază prin Serbia și ajunge la Dunăre, având ca direcție de ofensivă Budapesta. Dar, printr-o telegramă, Clemenceau îi cere să se oprească, deocamdată. Trupele engleze, trecute sub comanda unui general englez, sunt îndreptate spre Constantinopol. Oricum, Peninsula Balcanică era pierdută pentru Puterile Centrale.

La 29 septembrie/12 octombrie se întrunea, la Oradea, Comitetul Executiv al Pactului Național Român, cu participarea lui Vasile Goldiș, Șt. Cicio-Pop, Ioan Suci, Aurel Vlad, Al. Vaida-Voevod ș.a. A fost analizată situația creată în Austro-Ungaria și se adopta *Declarația* prin care se proclama dreptul națiunii române de a hotărî, “singură, așezarea ei printre națiunile libere”; totodată, se formula necesitatea convocării adunării naționale, care să delege organele îndreptățite “să trateze și să hotărască în treburi care se referă la situația politică a națiunii române”. Mișcarea pentru unire intra în faza sa decisivă. *Declarația de la Oradea* a fost prezentată de Al. Vaida-Voevod în parlamentul de la Budapesta în ședința din 5/18 octombrie, imediat după lansarea manifestului *Către popoarele mele credincioase* și atunci când Austro-Ungaria i se comunica răspunsul negativ al Aliatilor față de propunerile sale de armistițiu, iar Tisza recunoștea public că războiul a fost pierdut. Discursul lui Vaida-Voevod a reprezentat un puternic act de acuzare la adresa politicii de oprinare națională din Imperiu, a măsurilor de marghiarizare luate de guvernul contelui Ștefan Tisza. La 18/31 octombrie s-a alcătuit la Budapesta Consiliul Național Român Central (cărui i s-a spus și Marele Sfat Național Român), compus din șase reprezentanți ai Partidului Național Român și șase ai socialiștilor români. Sub președinția lui Ștefan Cicio-Pop, Consiliul și-a mutat sediul la Arad.

Deosebit de semnificativă pentru atitudinea românilor în zilele pregătirii Adunării de la Alba Iulia a constituit-o ideea Marelui Sfat de a lansa manifestul *Către popoarele lumii* (5/18 noiembrie 1918), tipărit în limbile române, franceză și engleză. După ce dezvăluia oprimarea exercitată de clasa conducătoare maghiară și refuzul guvernului de la Budapesta de a recunoaște poporului român dreptul la autodeterminare, manifestul aducea la cunoștință opiniei publice internaționale poziția românilor: “Națiunea română din Ungaria și Transilvania nu dorește să stăpânească asupra altor neamuri [...]. Națiunea română din Ungaria și Transilvania speră și așteaptă că, în năzuința ei pentru libertate, o va ajuta întreg neamul românesc, cu care una vom fi de aici înainte în veci”. La 7/20 noiembrie, Marele Sfat al Națiunii Române a lansat *Convocarea* pentru Adunarea Națională de la Alba Iulia, pentru ziua de 18 noiembrie/1 decembrie 1918. Problema națională nu reprezenta o problemă strict românească, ci interesa un spațiu mai larg; soluția românească era apreciată ca o garanție pentru asigurarea stabilității într-o importantă zonă a Europei.

Ultimele încercări ale cercurilor vieneze de a începe negocierile de pace sau, pe alt plan, de a salva Austro-Ungaria prin federalizarea Imperiului (manifestul împăratului din 3/16 octombrie, prin care – în continuare – Transilvania era menținută la Ungaria) erau rostite eşecului. Prăbuşirea Imperiului devenea fapt împlinit. La 28 octombrie îşi proclama independenţa Cehoslovacia, la 2 noiembrie Ungaria se proclama independentă (dar fără a recunoaşte eliberarea Transilvaniei), la 7 noiembrie Polonia devenea republică independentă, la 12 noiembrie se proclama republică Austria, la 24 noiembrie Vocea Populară centrală proclama constituirea Statului Sârbo-Croato-Sloven. Unirea Bucovinei (15/28 noiembrie) şi a Transilvaniei (18 noiembrie/1 decembrie) au condus la înfăptuirea României întregite.

Faţă de unele tergiversări ale guvernului Al. Marghiloman (în judecarea şi condamnarea membrilor fostului guvern, în ratificarea tratatului de la Bucureşti, regale refuzând să-l sancţioneze etc.), Puterile Centrale plănuiseră, încă la sfârşitul lui august 1918, redeschiderea unei campanii pentru ocuparea completă a României. Evoluţia nefavorabilă a situaţiei în război a determinat renunţarea la acest plan, dar presiunile diplomatice au crescut, ceea ce l-a făcut pe Marghiloman să ia unele măsuri care să satisfacă aceste Puteri. Pe de altă parte, în cadrul unor convorbiri Mackensen-Marghiloman, primul a readus în discuţie chestiunea Dobrogei şi a Bucovinei şi Transilvaniei (de rezolvat favorabil pentru România), cu condiţia ca România să ratifice tratatul de pace şi să nu intervină din nou în război. O eventuală intervenţie română dinspre Moldova, coordonată cu ofensiva franceză de la Dunăre ar fi prins armata de ocupaţie între două fronturi. Din armata lui d'Espérey s-a constituit armata de la Dunăre, a cărei comandă a fost încredinţată generalului Berthelot, chemat de pe frontul din Champagne.

În condiţiile înfrângerilor zdrobitoare suferite de Puterile Centrale în război, guvernul Marghiloman a fost silit să demisioneze la 24 octombrie/6 noiembrie 1918. S-a format un guvern condus de generalul Constantin Coandă, ce avea ca obiectiv mobilizarea armatei şi reintrarea României în acţiune alături de Aliaţi. Au fost dizolvate Camerele alese în 1918 şi declarate nule şi neavenite toate măsurile guvernului precedent (inclusiv, deci, a tratatului de la Bucureşti).

De la Paris, Vasile Lucaciu şi Ion Cantacuzino, în numele misiunii române, trimit o telegramă generalului d'Espérey, prin care îşi exprimau satisfacţia pentru succesele obţinute şi încrederea că va sprijini naţiunea română în realizarea dezideratului naţional. La 16 septembrie, Clemenceau şi Pichon avuseseră o întâlnire cu Victor Antonescu care, din înputernicirea acestora, a plecat spre Iaşi, via Salonic, spre a pune la punct intrarea armatei române în acţiune. Misiunea este îndeplinită cu întârziere, datorită greutăţilor de a trece peste liniile duşmane. După discuţiile cu d'Espérey şi Berthelot, la 3 noiembrie Victor Antonescu ajunge la Iaşi, unde ia imediat legătura cu Saint-Aulaire. Armata română trebuia să se unească cu aceea condusă de Berthelot, constituind aripa dreaptă a frontului condus de d'Espérey. A doua zi, Regele i-a înmănat lui Saint-Aulaire două scrisori, una pentru Poincaré, alta pentru Clemenceau, prin care făcea cunoscută preocuparea de a se relua armele alături de Aliaţi.

În acest context, la 6 noiembrie 1918, Lansing îi scria lui Take Ionescu, la Paris: "Guvernul Statelor Unite simpatizează profund cu voi şi nu va neglija – îndată ce va veni momentul – să se folosească de influenţa sa ca justele drepturi politice şi teritoriale ale poporului român să fie obţinute şi asigurate împotriva oricărei agresiuni străine". Câteva zile mai târziu, Pichon, în numele guvernului francez, îl asigura pe Take Ionescu că, "în momentul când victoriile armatelor aliate anunţa triumful apropiat al principiilor de justiţie care vor asigura eliberarea şi recunoaşterea României, aceia care ca dvs. n-au disperat niciodată şi aceia care vin mereu în număr tot mai mare să se înroleze pentru a lupta alături de noi [...], vor prepara împreună cu noi, într-o colaborare credincioasă, un viitor din care cele două ţări ale noastre vor ieşi mai strâns unite şi prin încercările comune". Arthur Balfour, ministrul de Externe al Marii Britanii, asigura şi el că România se va bucura la Conferinţa de pace de

întregul sprijin al guvernului său în direcția unificării, ca recunoaștere și apreciere a aportului său la cauza comună.

La 3 noiembrie, după zadarnice eforturi de a supraviețui, Austro-Ungaria semna armistițiul de la Villa Gusti, completat la 31 octombrie/13 noiembrie, la Belgrad, cu armistițiul dintre guvernul maghiar și Franchet d'Espérey.

La 27 octombrie/9 noiembrie armata română era mobilizată. Ministrul de Război, generalul Eremia Grigorescu, îi remite generalului Mackenzen o notă cu caracter de ultimatum și de declarație de război. Spre a preveni ca România să fie transformată în câmp de bătălie, “este absolut necesar ca trupele germane să părăsească teritoriul român într-un termen de 24 ore”, după care vor trebuie să depună armele; “în caz contrar vom fi siliți să întrebuițăm forța pentru a obține acest rezultat”. La 10 noiembrie, armata franceză începe să treacă Dunărea pe la Giurgiu, Zimnicea, Turnu-Măgurele. Armata germană se retrage, provocând noi pagube. La 12 noiembrie ultimele unități germane părăsesc Bucureștiul, iar la 1 decembrie trec Carpații. Semnarea armistițiului de la Compiègne, la 11 noiembrie, găsea România alături de Aliați. Articolul 15 al armistițiului prevedea renunțarea la tratatele de pace de la București și Brest-Litovsk și la tratatele complementare acestora. Într-o chestiune de mare importanță pentru noi, Aliații nu vor fi consecvenți pe parcursul Conferinței de pace.

Armata română înainta peste Carpați și în Bucovina; în ziua Adunării Naționale de la Alba Iulia, armata română se afla în estul și sudul Transilvaniei. La linia râului Mureș, trupele s-au oprit, deoarece, prin armistițiul de la Belgrad se fixase cursul acestui râu ca linie de delimitare între cele două armate. Chiar dacă avea un caracter strict militar, linia de demarcație a creat o stare tensionată în Transilvania. Această linie – scrie R.W. Seton-Watson – “era contrară tuturor principiilor etnografice, geografice și strategice cunoscute”. În urma unor tratative anevoioase cu d'Espérey, dar având concursul lui Berthelot, armata română a primit permisiunea de a trece Mureșul, guvernul ungar cedând foarte greu. La 11/24 decembrie, armata română a intrat în Cluj, în mijlocul manifestațiilor de entuziasm ale populației românești din oraș și împrejurimi. În aceeași zi, generalul Traian Moșoiu, împreună cu statul său major, era primit la Sibiu de membri Consiliului Dirigent. În următoarele zile, unități ale armatei române au atins Munții Apuseni, în vederea ocupării unor poziții favorabile, care să le permită reluarea mișcării spre vest. Dar Aliații au intervenit din nou și n-au îngăduit ca armata română să treacă o nouă “linie de demarcație”, fixată arbitrar și care lăsa în afara statului român Crișana și Banatul. De o parte și de alta a noii linii despărțitoare, provocările maghiare s-au intensificat, atât față de populația românească, cât și la adresa trupelor române.

Într-o lungă telegramă, trimisă președintelui Consiliului de Miniștri al Franței la 9 ianuarie 1919, Berthelot își exprima adevărată dezamăgire la cauza românească. “Am impresia – scria generalul francez – că în momentul de față Aliații nu discută sincer cu România. Potrivit informațiilor pe care le-am putut avea, mi se pare că se urmărește ca România să fie ținută în afara unei părți din negocierile de pace și să nu fie pusă pe aceeași treaptă cu Serbia”. Nu trebuie ca România “să fie ținută deoparte” pe motivul că a intrat mai târziu în război, sau să i se reproșeze “de a fi fost obligată să facă pace”, deoarece ea rămăsese izolată, departe de Franța. Berthelot își exprima dezacordul cu linia “absolut arbitrară” din Transilvania, care nu ținea seama de principiul etnic. Nerespectarea angajamentelor față de România, poate “compromite grav situația [influența] Franței, care este preponderentă în această țară”, poate pune în primejdie viitoarele interese economice franceze aici. În încheiere, se sublinia atitudinea României, față de care existau anumite îndatoriri: “Când am părăsit Parisul, am primit misiunea clară de a face ca România să intre în acțiune de partea noastră; am reușit în această privință. Înainte de semnarea armistițiului (de la Compiègne – n.sn., I.A.), guvernul român declarase din nou război Germaniei și s-a aliniat în rândurile noastre [...]. Întrucât regele și guvernul român au făcut ceea ce le-am cerut, ne pare că trebuie să aibă drepturi de

vechi și nu de noi aliați. Dacă ar fi fost astfel, situația mea de aici n-ar mai fi fost posibilă și v-aș fi rugat să binevoiți să mă chemați, deoarece n-aș mai fi putut să vorbesc cu capul sus în față unui rege și a unui guvern care ne sunt devotați și care au făcut tot ceea ce le-a cerut Franța prin intermediul meu”.

Răspunsul lui Clemenceau n-a întârziat (15 ianuarie 1919), fiind edificator și pentru că anunța poziția șefului executivului francez la Conferința de pace ce se deschidea peste câteva zile. Aliații – scria Clemenceau – sunt de acord să considere România ca redevenită aliată și i-au acordat același număr de delegați la Conferință ca Belgiei și Serbiei. “Ei i-au consimțit un tratament privilegiat” [!], deoarece – după părerea premierului – capitularea României în 1918 a anulat tratatul din 1916, care nu mai poate constitui bază în reglementarea chestiunilor teritoriale, numai Conferinței îi revine sarcina de a decide. Și răspunsul primului ministru devenea aspru: “Afirmația potrivit căreia Aliații nu ar vorbi sincer cu România și ar favoriza pe adversari este deci lipsită de orice adevăr și nu pot decât să consider de neadmis ca dvs. să vă faceți interpretul ei [...]. În consecință nu este nimic fondat în imputările românești. Dvs. ar trebui să fiți primul care să le distingeți, să le faceți cunoscute și să fiți împotriva lor, în loc de a vă face avocatul lor, de a le încuraja și de a blama politica Franței și a alianțelor săi, ceea ce este inadmisibil din partea dvs. Dacă persistați în a nu fi de acord cu guvernul dvs. asupra acestor chestiuni deosebite, aveți fără îndoială dreptul de a cere rechemarea”. În pofida unor realități consemnate și de generalul Berthelot, Clemenceau se dezicea de obligațiile asumate față de România.

În cadrul Conferinței de pace de la Paris, care-și deschidea lucrările la 18 ianuarie 1919, diplomația română se angaja într-o acțiune ce avea în vedere, în primul rând, recunoașterea internațională a Marii Uniri. În același timp campaniile armatei române din 1918-1919 au avut drept scop, așa cum s-a mai precizat, apărarea statului întregit teritorial la începutul existenței sale, când o parte din frontierele sale erau amenințate. Urmărind să-și asigure această existență în fața unor regiuni care deveneau bolșevice, România a contribuit, totodată, la stăvilirea pericolului “roșu”, ce amenința să se extindă în Europa Centrală și nu numai. Prin împlinirea unității și prin atitudinea sa, aprecia Gh.I. Brătianu, poporul român și-a îndeplinit misiunea ce-i revenea în contextul geopolitic dat. “Din acest punct de vedere, evenimentele din 1919 duc la o concluzie deloc neglijabilă: dacă n-ar fi existat atunci, între Nistru și Tisa, acel element organizat și conștient de rezistență și de reacțiune constituit de armata română, spectrul armatei roșii universale pe malul Rinului, care bântuia ca un coșmar nopțile lui Lloyd George, ar fi devenit ușor o realitate cumplită. Între Rusia bolșevică și Germania spartakistă, constituirea unei Polonii independente ar fi fost imposibilă, iar generalul Weygand ar fi încercat, în zadar, să se opună, sub zidurile Varșoviei, ofensivei lui Tukacevsky. Cât de diferit ar fi fost cursul evenimentelor în Europa centrală! Este foarte probabil că mișcările naționale, care aveau să transforme istoria europeană în cursul anilor următori, ar fi fost covârșite de valul universal al revoluției sociale, ceea ce, incontestabil, ar fi însemnat prăbușirea unei civilizații”.

Declarația română, în frunte cu Ion I.C. Brătianu, va stăruii serios în cadrul Conferinței de pace pentru a permite intrarea sub autoritatea statului român a întregului teritoriu reprezentat la Adunarea de la Alba Iulia și pentru a se anula armistițiul de la Belgrad. Abia la 6/19 martie 1919, Consiliul militar interaliat, de acord cu Consiliul Suprem, a înmănat Ungariei hotărârea (“Nota Vyx”) privind retragerea trupelor pe o linie de demarcație Satu Mare, Oradea, Arad, fără ca aceste orașe să treacă la România. În condiții de care nu ne ocupăm aici, Consiliul Suprem comunica hotărârea privind frontierele dintre România și Ungaria și dintre România și Regatul Sârbo-Croato-Sloven, prin care se recunoștea, într-o primă etapă, unirea cu România a Transilvaniei, Crișanei, Maramureșului și Banatului, în limite ce nu se suprapuneau pe angajamentele luate prin Tratatul din 4/17 august 1916.

Întrebări recapitulative

1. Cum s-a organizat misiunea română din Occident și care i-au fost obiectivele?
2. Care a fost poziția S.U.A. față de dezideratele naționale ale României?
3. În ce condiții concrete a reintrat România în acțiune?
4. Care au fost implicațiile stabilirii “liniilor de demarcație”?

Încheiere

Primul delegat român la Conferința de pace de la Paris (1919-1920), Ion I.C. Brătianu “a dus, pe teren diplomatic, o adevărată bătălie pentru frontierele țării sale de după unire”. Apărând drepturile teritoriale ale României pe baza principiului etnic și istoric, Brătianu preciza că statul român nu putea cuprinde pe toți românii, fără a-și pune în primejdie înseși interesele sale fundamentale. În *Memoriul* prezentat Conferinței, în ședința din 1 februarie 1919, Brătianu că guvernul român, în fixarea revendicărilor sale teritoriale, sacrifică aspirații legitime pentru a se ajunge la stabilirea unei păci durabile în lume. Cerând pentru marea unitate românească sutele de mii de români de peste Nistru, pe românii stabiliți dincolo de Dunăre și în satele românești din câmpia ungurească, această unitate “ar fi putut ușor să nu țină seama de elementele străine stabilite în interiorul frontierelor naturale ale Țării Românești între Dunăre, Tisa și Nistru”. S-ar fi realizat “un stat factice și risipit”, cu o dezvoltare economică plină de greutate și “a cărui constituțiune geografică ar fi fost un izvor de conflicte fără număr și fără de sfârșit cu statele vecine, cu care ea dorește să trăiască întotdeauna în încredere reciprocă, în respectul drepturilor și în bune relații de pace”. Aceasta nu înseamnă că România i-ar putea părăsi pe românii din afara granițelor sale. Ea trebuie să-i ajute pentru a-și duce existența în respectul perfecte egalități de tratament cu ceilalți supuși ai statelor pe teritoriul cărora vor trăi, după cum ea va asigura egalitatea tuturor populațiilor eterogene stabilite pe propriul său teritoriu. “Dar România nu cere intrarea în unitatea română a tuturor acestor populații de dincolo de Dunăre, de Nistru și de Tisa, nici chiar a aceluia de care nu e despărțită decât de lărgirea unui curs de apă. România cere numai tuturor statelor vecine să arate aceeași considerație și să facă aceleași sacrificii în interesul păcii, al bunei dezvoltări a popoarelor și al progreselor economice ale Europei”.

Înfăptuirea idealului național nu reprezenta, în concepția oamenilor noștri politici, o problemă strict românească, ci constituia și o garanție a colaborării, a securității colective și a păcii în spațiul european. Ideea a fost subliniată în repetate rânduri, și înainte și după Conferința păcii. În *Convocarea* Adunării de la Alba Iulia se precizase că națiunea română avea dreptul să-și spună cuvântul hotărâtor și acest cuvânt era “chiar așteptat pentru ca la gurile Dunării și pe drumul larg, unde comunică pulsul vieții economice între Apus și Răsărit, să se poată înfăptui ordinea și neamurilor prejmuitoare să li se procure liniștea necesară pentru munca binecuvântată spre desăvârșirea umană”. Peste 25 de ani, atunci când statul român trecea prin clipe extrem de grele, Gheorghe I. Brătianu scria că, la sfârșitul anului 1918, se realiza unitatea românească “așa cum fusese întrevăzută de vizionarii secolului naționalităților, în proiectele lor cele mai îndrăznețe”. Această unitate, “cuprinsă între limitele naturale pe care i le-au trasat, de-a lungul secolelor, condițiile geografice și sensul misiunii sale în cadrul Europei, este o necesitate pe care vicisitudinile politice au putut, fără îndoială, să o umbrească uneori, dar care rămâne întreagă, ca unul din fundamentele necesare ale păcii, ale oricărei ordini europene drepte și durabile”.

Unirea din 1918 și recunoașterea internațională prin tratatele din 1919-1920 a constituit un moment important în consolidarea independenței și în creșterea rolului statului român în cadrul relațiilor internaționale. Pe glob, România este așezată la jumătatea drumului dintre Ecuador și Polul Nord, iar pe harta Europei în mijlocul continentului; meridianul 25, care trece prin Făgăraș și Câmpulung Muscel împărțea atât pământul României, cât și Europa întreagă în două părți aproximativ egale. Teritoriul României reprezenta 2,52% din suprafața Europei, iar populația – 3,60%. România a devenit, dintr-un stat mic, un stat mijlociu în Europa, a opta după numărul locuitorilor și a zecea (din cele 28) în ce privește întinderea.

Dacă ne referim la vecini, România era depășită de Rusia (Uniunea) Sovietică și de Polonia, fiind mai mare decât ceilalți vecini: Iugoslavia, Cehoslovacia, Bulgaria și Ungaria. Noua poziție prezenta avantaje geopolitice, în contextul transformărilor survenite pe harta Europei Centrale și de Sud-Est. “România – preciza geograful francez Emm. de Martonne – nu mai e un arc ușor de sfărâmat, ci un bloc compact. Regiunile naturale nu mai sunt mutilate de linia frontierei. Avem o țară completă, cu munți, câmpii, coline, ținuturi păduroase și descoperite, agricole, pastorale și industriale”. Hotarele României întregite se înscriau în interiorul spațiului românesc și al blocului etnic românesc. Atât în statele vecine, cât și mai departe, au continuat să trăiască numeroși români.

Diplomația românească a fost confruntată, în continuare, cu numeroase obstacole și tendințe teritoriale revizioniste, dar în ansamblu s-a înregistrat un salt important în raport cu posibilitățile și realizările din perioada anterioară (A se compara – de exemplu – poziția lui Ion C. Brătianu la Congresul de la Berlin cu atitudinea lui Ion I.C. Brătianu la Conferința de pace de la Paris). România întregită a dus o politică externă mai activă, a acționat în cadrul Societății Națiunilor, a unor alianțe bilaterale și regionale, pentru apropierea între state și popoare, pentru construcția păcii europene. “Politica externă a României – declara N. Titulescu presei în 1927, imediat după numirea sa ca ministru de Externe – este dominată de concordanța perfectă între interesele României și interesele europene. Toate actele politicii externe a României în trecut, toate actele politicii externe în viitor sunt și vor fi dominate de această idee”.

Treptat, în deceniul al IV-lea, situația internațională s-a deteriorat, reducându-se tot mai mult posibilitățile de acțiune ale statelor mici și mijlocii, ale acelor state care urmăreau să-și apere *statu quo*-ul teritorial dobândit la Conferința păcii de la Paris.

Teme pentru lucrările de control (la alegere)

1. Semnificația neutralității României. Tratatul din 4/17 august 1916.
2. Contextul extern al încheierii armistițiului și păcii separate.
3. Reintrarea în acțiune alături de Aliați.

Bibliografie

- Pierre Renouvin, *La crise européenne et la première guerre mondiale*, Paris, 1962.
- * * * *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II *De la independență la Marea Unire (1878-1918)*. Coordonatori: Acad. Gheorghe Platon, București, 2003.
- * * * *România în relațiile internaționale 1699-1939* (Coordonatori: L. Boicu, V. Cristian, Gh. Platon), Iași, 1980.
- Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919*, 2 vol., București, 1989.
- Ion Bulei, *Conservatori și conservatorism în România*, București, 2000.
- Boris Rangheț, *Relațiile româno-americane în perioada primului război mondial (1916-1920)*, Cluj-Napoca, 1975.
- Vasile Vesa, *România și Franța la începutul secolului al XX-lea (1900-1916)*, Cluj-Napoca, 1975.
- Paul Cernovodeanu, *Drama unei provincii istorice românești în context politic internațional 1806-1920*, București, 1993.
- Șerban Rădulescu-Zoner, Beatrice Marinescu, *Bucureștii în anii primului război mondial 1914-1918*, București, 1993.
- Ion Agrigoroaiei, *Opinie publică și stare de spirit în vremea Războiului de Întregire și a Marii Uniri. Iași, 1916-1918*, Iași, 2004.